

УКРАЇНА ТА ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ЗЕЛЕНИЙ КУРС

РІЧНИЙ МОНІТОРИНГОВИЙ ЗВІТ 2023

Фінансується
Європейським Союзом

МІЖНАРОДНИЙ
ФОНД
ВІДРОДЖЕННЯ

Zentrum
Liberale
Moderne

Даний документ був підготовлений за фінансової допомоги Європейського Союзу у межах проєкту «Інтеграція сталого розвитку в Україні відповідно до Європейського зеленого курсу», Міжнародного фонду «Відродження» у рамках проєкту «Адвокація «зеленого» відновлення України через посилення підтримки України та послаблення російського впливу в ЄС» та Центру Ліберальної Сучасності (Zentrum Liberale Moderne) у рамках проєкту «Україна в Європі - німецько-український парламентський діалог, посилення компетенції по Україні в Німеччині та просування європейської інтеграції України».

Проєкт реалізується консорціумом громадських організацій, зокрема:

ГО «ДІКСІ ГРУП»,

ГО «РЕСУРСНО-АНАЛІТИЧНИЙ ЦЕНТР «СУСПІЛЬСТВО І ДОВКІЛЛЯ»,

ДОБРОВІЛЬНЕ ОБ'ЄДНАННЯ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

АСОЦІАЦІЯ «ЕНЕРГОЕФЕКТИВНІ МІСТА УКРАЇНИ»,

ГО «УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ ЛІДЕРСТВА»,

ГО «ЖІНОЧИЙ ЕНЕРГЕТИЧНИЙ КЛУБ УКРАЇНИ»,

ГО «ДЗИГА»,

ГО «ПЛАТО»

під загальною координацією ГО «ДІКСІ ГРУП».

Відповідальність за зміст цього документа несе ГО «ДІКСІ ГРУП» і за жодних обставин зміст не може вважатися таким, що відображає позицію Європейського Союзу та/або Міжнародного фонду «Відродження» та/або Центру Ліберальної Сучасності (Zentrum Liberale Moderne).

2023 рік відзначився продовження реформ, спрямованих на імплементацію принципів Європейського зеленого курсу (ЄЗК) в Україні - попри надзвичайно складні обставини російського повномасштабного вторгнення, що мало вплив на всі сфери ЄЗК в Україні. В той же час, помітними стали й окремі негативні тенденції, які створюють перешкоду для ефективного впровадження ЄЗК в Україні та забезпечення умов для зеленого відновлення.

Зокрема, суттєвою перепорою для ефективності реформ залишається недостатній рівень прозорості в енергетичному секторі стосовно інформації про функціонування ринків, динаміки відновлення, а також процесу розробки рішень та національних стратегічних документів. Зокрема, неоприлюднення прийнятої у 2023 році Енергетичної стратегії України до 2050 року вже зумовило значну негативну реакцію з боку стейкхолдерів, які системно надають підтримку Україні. Подібні обмеження також присутні і в реалізації інших політиках ЄЗК в Україні, зокрема довкіллевій та кліматичній.

Розуміючи об'єктивні перепони у наданні доступу до інформації та залучення до прийняття рішень в умовах воєнного стану, ми закликаємо посилити можливості доступу до інформації та інклюзивність процесу прийняття рішень з урахуванням стейкхолдерів з боку громадськості та експертних кіл. Таке підвищення прозорості ключових сфер ЄЗК є необхідним для забезпечення високої якості рішень, уможливлення ефективної підтримки реформ, а також визначення пріоритетів у зеленому відновленні.

Разом з тим, варто відзначити досягнутий прогрес України у впровадженні пріоритетів ЄЗК протягом року в низці сфер економіки. Зокрема, помітним є посилення реформування сектору ВДЕ та прийняття оновленого законодавства, що сприятиме переходу до ринкової моделі у подальшому. Продовження заходів із підвищення енергетичної ефективності та створення нових механізмів для фінансування заходів декарбонізації є іншим важливим аспектом. Ці заходи також відбувались на фоні часткової стабілізації енергетичних ринків в Україні, що також відповідає загальним тенденціям поступового виходу енергетичного сектору Європи із кризи, зумовленої повномасштабним російським вторгненням у 2022 році.

Водночас, Україна демонструвала прогрес у розвитку кліматичного та довкіллевого законодавства, а також активній кліматичній дипломатії та просуванні питання справедливого відшкодування екологічних збитків від російської агресії на низці міжнародних заходів (конференція «Об'єднані заради справедливості», Кліматична конференція ОБСЄ, COP28 тощо).

Можливо виокремити наступні ключові події протягом року:

- Прийняття рішення Європейською Радою про початок переговорів про вступ України до ЄС;
- Активна розробка та прийняття нового законодавства щодо розвитку ВДЕ, зокрема Закону №3220-IX, повноцінна імплементація якого вимагає подальших кроків із розвитку нормативної бази на рівні уряду та НКРЕКП;
- Прийняття положень Регламенту (ЄС) 1227/2011 (т. зв. REMIT) на рівні законодавства України, що у разі успішної імплементації підвищить прозорість енергетичних ринків та запровадить механізми для боротьби з маніпуляціями та торгівлею інсайдерською інформацією, значно удосконаливши функціонування ринків;
- Старт перших проєктів із застосування нових зелених технологій, які стануть надзвичайно важливими для зеленого відновлення: зокрема, запуск першого біометанового заводу та ліцензування першого проєкту із накопичення енергії в Україні;
- Законодавчі зміни, що сприятимуть посиленню енергетичної ефективності та фінансування відповідних заходів, зокрема стимулювання високоєфективної

когенерації (Закон №2955-IX) та запуск Державного фонду декарбонізації та енергоефективної трансформації;

- Продовження роботи із впровадження законодавства про відходи та прийняття низки галузевих стандартів та вимог на рівні уряду, а також прийняття інших важливих актів у довкіллевій сфері (наприклад, законодавство про водовідведення та очистку стічних вод);
- Початок процесу розроблення Національного плану з енергетики та клімату України, що встановить цілі та визначить основні політики та заходи у сфері декарбонізації, енергетичної ефективності та скорочення викидів парникових газів до 2030 року;
- Здійснення первинної оцінки стану імплементації актів Європейського Союзу («селф-скринінгу»);
- Початок роботи Міжнародної робочої групи високого рівня щодо екологічних наслідків війни, що здійснює оцінку екологічної шкоди від бойових дій та розробляє механізми притягнення до відповідальності за злочини;
- Продовження негативного впливу російського повномасштабного вторгнення на енергетичний сектор, стан охорони довкілля та боротьби зі зміною клімату в Україні, зокрема триваючі атаки на об'єкти енергетики та руйнування інфраструктури, що має особливо значний вплив на екосистеми (насамперед, руйнування греблі Каховської ГЕС);
- Розроблення нового інструменту для фінансування заходів зеленого відновлення з боку ЄС – Ukraine Facility, де наразі очікується остаточне прийняття відповідного Регламенту ЄС, та діяльність з розробки уряду Плану України.

Отже, рік відзначився значною динамікою у сферах ЄЗК в Україні, де попри триваючу військову агресію, уряду вдалося досягнути деякого прогресу в реформуванні окремих сфер ЄЗК. Втім, прогрес досягнутий протягом 2023 року може нівелюватися у випадку відсутності системних реформ протягом наступних періодів та, зокрема, за відсутності повноцінної імплементації законодавчих змін, прийнятих у 2023 році.

2024 рік матиме ключове значення для закріплення прогресу та створення передумов для ефективного зеленого відновлення України. Так, прийняття Національного плану з енергетики та клімату, що повинен визначити реалістичні та амбітні цілі до 2030 року стане важливим дороговказом для подальших інвестицій та розроблення політик у сферах ЄЗК. Реальний перехід до аукціонної моделі підтримки ВДЕ стане важливим фактором для повернення довіри з боку інвесторів та запровадження сталої системи підтримки сектору. Ефективна робота та посилення наповнень Державного фонду декарбонізації та енергоефективної трансформації визначить, наскільки дієвою буде підтримка заходів з енергоефективності та декарбонізації на національному рівні, від чого значно залежатиме успіх зеленого відновлення.

Здійснення необхідних реформ ЄЗК протягом 2024 року також очікується у доволі непростих зовнішньополітичних умовах - зокрема, можливим зменшенням уваги інституцій ЄС до реформ ЄЗК в умовах виборів до Європейського Парламенту та кадрових змін в інституціях ЄС. В цих умовах уряду України необхідно активізувати власну роботу із здійснення необхідних змін в рамках імплементації принципів ЄЗК на національному рівні задля досягнення сталого прогресу у започаткованих протягом 2023 року реформах, що сприятимуть якійсній відбудові та процесу набуття членства в ЄС.

Залучення громадянського суспільства та підвищення рівня прозорості сфер ЄЗК в Україні сприятиме ефективному діалогу та всебічному просуванню необхідних реформ, а також підвищенню прогнозованості розвитку секторів, що є необхідною передумовою для залучення додаткової підтримки з боку міжнародних донорів та інвесторів.

Стейкхолдерам в Україні:

Рекомендації загального характеру

Уряду України: Забезпечити прозорість та достатню відкритість даних у сферах, пов'язаних з ЄЗК, забезпечити інклюзивність прийняття рішень, а також оприлюднити ключову інформацію щодо документів стратегічного планування, включно з Енергетичною стратегією України до 2050 року (залишаючи закритими лише ті дані, які з об'єктивних причин не можуть бути опубліковані під час воєнного стану).

Уряду України: Розробити та ухвалити Національний план з енергетики та клімату із реалістичними, але амбітними цілями у сферах скорочення викидів парникових газів, розвитку ВДЕ, енергоефективності, та забезпечити узгодженість плану з ключовими стратегічними документами, включно з Енергетичною стратегією до 2050 року та цілями на рівні Енергетичного Співтовариства в сфері енергоефективності та ВДЕ.

Уряду України: Продовжити роботу над енергетичною частиною Ukraine Plan, зокрема щодо оцінки необхідних інвестицій та джерел фінансування відновлення секторів, пов'язаних з ЄЗК, та оприлюднити власне проєкт плану.

Уряду України, Верховній Раді: Пришвидшити процес приведення нормативно-правової бази України у відповідність актам ЄС, як це передбачено Планом заходів щодо виконання зобов'язань в рамках Договору про заснування Енергетичного Співтовариства, затверджених розпорядженням КМУ від 3 серпня 2011 р. № 733-р (зі змінами).

Уряду України, Верховній Раді: Забезпечити розробку Національної програми адаптації законодавства України до законодавства ЄС з урахуванням результатів самооцінки та скринінгу ЄС, та на основі пріоритетизації відповідних завдань.

Уряду України, Верховній Раді: Розпочати процес узгодження державних політик із політиками (а не лише законодавством) ЄС у сферах ЄЗК, що є необхідною умовою для вступу до ЄС та сталого відновлення.

Верховній Раді України: Забезпечити ефективний законодавчий контроль за державною допомогою при доопрацюванні законопроекту №5648 та усунути його недоліки, які можуть призвести до звуження сфери контролю державної допомоги.

Рекомендації щодо розвитку енергетичного сектору

Уряду України: Затвердити програму переходу до ринкового ціноутворення у постачанні природного газу та електричної енергії, враховуючи адресну допомогу вразливим споживачам, аби забезпечити зниження навантаження на Державний бюджет, створити умови для покращення фінансової ліквідності ключових енергетичних підприємств, стимулювати конкуренцію та енергоефективність.

Уряду України, НКРЕКП: Розробити нормативно-правову базу, необхідну для повноцінного переходу до ринкових механізмів підтримки розвитку ВДЕ та стимулювання домогосподарств у рамках механізму самоспоживання.

Уряду України, НКРЕКП: Продовжити роботу над створенням механізму гарантій походження електроенергії з ВДЕ, зокрема над реєстром, та запустити роботу ринку гарантій походження.

Уряду України, НКРЕКП, АМКУ: ухвалити підзаконні акти, необхідні для імплементації Регламенту (ЄС) 1227/2011 (REMIT) для забезпечення ефективної боротьби з торгівлею інсайдерською інформацією, маніпуляціями на ринку, а також забезпечення ефективної співпраці між НКРЕКП та АМКУ у сфері боротьби з порушеннями правил ринку, що також підпадають у сферу дії конкурентного законодавства.

НКРЕКП: забезпечити належний нагляд за операторами систем розподілу газу та електроенергії в частині дотримання ними вимог функціонального анбандлінгу та їх незалежності від компаній-постачальників.

Верховній Раді: Ухвалити зміни до Митного кодексу, необхідні для розблокування експорту біометану до ЄС.

Рекомендації у сфері енергетичної ефективності

Уряду України: Відновити роботу над технічними регламентами із енергетичного маркування та екодизайну, беручи до уваги плани ЄС щодо змін до регламенту з екодизайну для екологічно чистих продуктів.

Уряду України, НКРЕКП: Забезпечити повноцінну імплементацію законодавства щодо стимулювання розвитку високоефективної когенерації.

Рекомендації у сфері захисту довкілля та боротьби зі зміною клімату

Уряду України: Розпочати розроблення необхідних нормативно-правових актів для вдосконалення кліматичної політики, зокрема переходу до зеленої таксономії на основі вимог законодавства ЄС, створення власної системи торгівлі викидами та планів щодо майбутнього поступового підвищення податку на викиди CO₂ в Україні, зокрема в рамках підготовки до запровадження СВМ в ЄС із урахуванням потреб повоєнної відбудови.

Уряду України: Забезпечити повноцінну імплементацію законодавства про відходи та, зокрема, розроблення нормативно-правової бази для діяльності полігонів, узгоджену із екологічними стандартами ЄС.

Стейкхолдерам в ЄС та Енергетичному Співтоваристві

Європейській Комісії: Забезпечити підготовку рамок (framework) переговорів з Україною про вступ до засідання Ради ЄС у березні 2024 р.

Виокремити пріоритети, необхідні для ефективної імплементації законодавства ЄС в сфері ЄЗК в Україні, зокрема стосовно налагодження ефективності та прозорості енергетичних ринків, створення необхідних механізмів підтримки ВДЕ з урахуванням останніх оновлень acquis ЄС, узгодження чіткого переліку кліматичного та довкілльового законодавства для подальшої імплементації в Україні, подальшої реформи конкурентного законодавства України.

Раді ЄС та Європейській Комісії: Невідкладно розпочати проведення аналітичних досліджень (скринінгу) щодо політик та законодавства України в рамках переговорних розділів, зокрема кластеру “Зелений порядок денний та стале сполучення”.

Раді ЄС та Європейському Парламенту: Прийняти Регламент ЄС Ukraine Facility, зокрема з урахуванням пропозицій, що забезпечить ефективну та прозору підтримку реформ ЄЗК та заходів зеленої відбудови в Україні.

Секретаріату Енергетичного Співтовариства: Надавати всебічну експертну та матеріально-технічну підтримку Україні в імплементації реформ ЄЗК та забезпеченню потреб зеленої відбудови, а також запобіганню екстрених ситуацій у зв'язку з російським вторгненням та атаками на енергетичну інфраструктуру України

ТАЙМЛАЙН

24.02.2023

Прийнято Закон №2955-IX, що створює умови для розвитку високоефективної когенерації

11.04.2023

Прийнято Закон №3035-IX, що передбачає створення Державного фонду декарбонізації та енергоефективної трансформації

01.05.2023

Кабінет Міністрів схвалив Енергетичну стратегію України до 2050 року

10.06.2023

Прийнято Закон №3141-IX, яким транспонується положення Регламенту (ЄС) 1227/2011 про доброчесність та прозорість на оптових енергетичних ринках

20.06.2023

Оприлюднено проєкт Регламенту ЄС Ukraine Facility, що передбачає створення інструменту для фінансування зеленого відновлення України з бюджетом 50 млрд євро

29.06.2023

Розпочала роботу Міжнародна робоча група високого рівня щодо екологічних наслідків війни

30.06.2023

Прийнято Закон №3220-IX «Про внесення змін до деяких законів України щодо відновлення та «зеленої» трансформації енергетичної системи України»

19.08.2023

Прийнято постанову КМУ №924 «Про утворення Міжвідомчої робочої групи з питань підготовки пропозицій та рекомендацій з розроблення Національного енергетичного і кліматичного плану» (01.09.2023 наказом Мінекономіки №12791 затверджено її склад)

21.08.2023

Оприлюднено проєкт Закону «Про ратифікацію Поправки до Монреальського протоколу про речовини, що руйнують озоновий шар»

31.08.2023

Уряд України завершив II етап первинної оцінки стану імплементації актів права Європейського Союзу (селф-скринінгу), в процесі якої було опрацьовано близько 28000 актів права ЄС

08.11.2023

Єврокомісія прийняла Пакет щодо розширення 2023 року, де детально оцінила поточний стан і прогрес здійснених Україною євроінтеграційних реформ

09.11.2023

Прийнято Закон №3460-IX «Про Державний бюджет на 2024 рік», де зокрема передбачені видатки на діяльність Державного фонду декарбонізації та енергоефективної трансформації

14.12.2023

Європейська Рада ухвалила рішення про початок переговорів про вступ України до ЄС

25-26 січня 2023 року відбулося восьме засідання Кластера 3 «Енергетика, включаючи ядерні питання, навколишнє природне середовище, включаючи зміну клімату та цивільний захист, транспорт» Підкомітету з питань економіки та іншого галузевого співробітництва Комітету асоціації між Україною та ЄС. У режимі відеоконференції учасники обговорили стан імплементації Україною європейського законодавства, рух ЄЗК, кліматичну політику та виконання зобов'язань за Паризькою угодою, а також зелену відбудову України.

Зустріч була підготовчою до саміту Україна-ЄС, який відбувся **3 лютого 2023 року** у Києві. У ході саміту було відзначено ряд пріоритетів співпраці, зокрема у рамках Угоди про асоціацію та на підставі оновленого Плану пріоритетних дій щодо посилення імплементації ПВЗВТ, розгляд продовження призупинення дії тарифів та інструментів торговельного захисту на імпорту з України в ЄС, кроки до початку переговорів щодо Угоди про оцінку відповідності та прийняття промислової продукції (АСАА). Також було визначено пріоритети у продовженні підтримки України під час повномасштабного російського вторгнення, зокрема в енергетичному секторі.

15 березня 2023 року Кабмін та Секретаріат Енергетичного Співтовариства підписали меморандум про підтримку пріоритетних проєктів будівництва та реконструкції енергетичної інфраструктури України, а також підтримку відновлення об'єктів ВДЕ.

24 квітня 2023 року ЄС і Норвегія заснували Зелений Альянс (Green Alliance) для зміцнення спільних дій щодо зміни клімату, захисту довкілля та співпраці у сфері чистої енергії та промислового переходу. Це друга угода такого роду після Зеленого альянсу ЄС і Японії, складеного в 2021 році, за якою обидві сторони співпрацюватимуть, щоб підтримувати країни, що розвиваються, і нові економіки.

На початку травня уряд України схвалив Енергетичну стратегію до 2050 року. Тексту стратегії у відкритому доступі немає, але, як повідомляється, документ відображає цілі ЄЗК та враховує міжнародні зобов'язання України щодо енергоефективності та використання ВДЕ, скорочення викидів парникових газів.

21-22 червня 2023 року відбулася Конференція з відновлення України (Ukraine Recovery Conference) у Лондоні. В ході заходу було наголошено на дотриманні підходу зеленого відновлення як з боку уряду України, так і іноземних партнерів. Урядом також було презентовано оновлене бачення відновлення, що містить амбітні цілі. З боку представників української влади звучали заяви щодо «зелених» намірів і переходу: зелена металургія, енергетика, транспорт, сільське господарство.

29 червня 2023 року на Саміті лідерів країн ЄС та керівництва НАТО було наголошено на подальшій відданості підтримці України в умовах російського вторгнення та посилення безпеки та підтримки України у процесі відновлення.

У червні 2023 року Європейською Комісією був запропонований спеціальний інструмент фінансування для України (Ukraine Facility) в розмірі 50 млрд євро. Загальні принципи його функціонування включають «не зашкодити», «не залишати нікого позаду» та засади ЄЗК.

13 вересня 2023 року президентка Єврокомісії Урсула фон дер Ляєн виступила із щорічною промовою State of Union, де зокрема було оголошено про пріоритети ЄС у сферах подальшої імплементації ЄЗК, розширення та подолання безпекових викликів.

19-26 вересня 2023 року відбулася 78-ма сесія Генеральної Асамблеї ООН, основна тема обговорення сформульована як “Відновлення довіри та відновлення глобальної солідарності: прискорення дій щодо Порядку денного на період до 2030 року та його Цілей сталого розвитку для миру, процвітання, прогресу та сталого розвитку для всіх”. Питання боротьби зі зміною клімату та сталого розвитку були ключовими під час дискусій. Окрім того, неодноразово наголошувалось на потребі негайного припинення війни в Україні та засудження російського військового вторгнення.

8 листопада 2023 року Європейська Комісія опублікувала так званий 2023 Enlargement Package, в рамках якого було рекомендовано Європейській Раді розпочати переговори про вступ з Україною. Також у звіті Єврокомісії було окреслено основні здобутки та подальші пріоритети у процесі реформ в Україні, зокрема у сферах ЄЗК.

30 листопада – 12 грудня 2023 року відбувалася Конференція ООН з питань зміни клімату COP28 в місті Дубай (ОАЕ), де зокрема Україна представила свої ініціативи щодо запобіганню екоциду та компенсації за шкоду нанесену довкіллю в ході російської агресії та повномасштабного військового вторгнення в Україну.

14 грудня 2023 року під час засідання Європейської Ради було схвалено рішення про початок переговорів щодо вступу України до ЄС. Далі, відповідно до процедури, Єврокомісія розпочинає підготовку переговорної рамки – ключового документа, який визначатиме загальні принципи переговорного процесу з державою-кандидатом. Крім того, паралельно Єврокомісія має розпочати скринінг українського законодавства на відповідність праву ЄС. .

ЕНЕРГЕТИЧНІ РИНКИ

РЕЗЮМЕ

Україна ухвалила низку важливих актів, які повністю або частково транспонують окремі акти законодавства ЄС, зокрема Четвертого енергетичного пакету (пакет «Чиста енергія для всіх європейців»). Йдеться, головним чином, про Регламент (ЄС) 1227/2011 про добросовісність та прозорість на оптових енергетичних ринках, Директиву (ЄС) 2019/944 про спільні правила внутрішнього ринку електроенергії та Директиву 2018/2001 про стимулювання використання енергії з відновлюваних джерел.

Разом з тим, досі не імplementованими залишаються низка вимог Третього енергетичного пакету, які стосуються лібералізації оптових та роздрібних енергетичних ринків та незалежності конкурентних та неконкурентних видів діяльності на цих ринках (анбандлінг). Поточний темп приведення нормативно-правової бази у відповідність з нормами ЄС поки не дозволяє здійснювати ефективну та економічно обґрунтовану декарбонізацію у відповідності з принципами ЄЗК. У зв'язку з цим, Україні слід активізувати зусилля з імplementації тих актів законодавства ЄС, які вже є її зобов'язаннями в межах Договору про заснування Енергетичного Співтовариства, щоб в подальшому мати змогу перейти до транспозиції та імplementації актів, які є частиною ЄЗК.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Верховній Раді України:

- пришвидшити процес приведення нормативно-правової бази України у відповідність актам ЄС, як це передбачено Планом заходів щодо виконання зобов'язань в рамках Договору про заснування Енергетичного Співтовариства, [затверджених](#) розпорядженням КМУ від 3 серпня 2011 р. № 733-р (зі змінами). Зокрема, йдеться про транспозицію актів, які увійшли до списку *acquis* за рішеннями Ради Міністрів Енергетичного Співтовариства на [дев'ятнадцятому](#) та [двадцятому](#) її засіданнях.
- ухвалити [законодавчі акти](#), необхідні для розблокування експорту біометану в ЄС.

Верховній Раді України:

- розглянути досвід Європейського Союзу в стимулюванні розгортання інфраструктури альтернативних палив (в тому числі зарядних станцій), зокрема нещодавно ухвалений Регламент 2023/1804/ЄС. Внести відповідні зміни до Закону «Про деякі питання використання транспортних засобів, оснащених електричними двигунами»;
- по завершенню режиму воєнного стану розглянути зміни до Конституції, необхідні для забезпечення можливості незалежного функціонування НКРЕКП поза системою органів виконавчої влади, діяльність яких координується та спрямовується Кабміном. Тимчасовою альтернативою може бути коригування Закону України «Про НКРЕКП», як це пропонується самим Регулятором.

Уряду України:

- забезпечити узгодженість цілей та заходів основних документів стратегічного планування в сферах енергетики - Енергетичної стратегії до 2050 року та проекту Національного плану з енергетики та клімату (обидва документи мають бути оприлюднені, зокрема Енергетична стратегія - в тому обсязі, який би виключив безпекові ризики);
- розробити порядки поступового переходу до ринкового ціноутворення на всіх сегментах ринку електроенергії та газу, які б містили перелік конкретних заходів, спрямованих на забезпечення ринкового ціноутворення на енергоносії з одночасним збалансуванням економічних інтересів всіх учасників ринку, зокрема вразливих споживачів.

НКРЕКП:

- ухвалити підзаконні акти, необхідних для імплементації Регламенту (ЄС) 1227/2011, зокрема Порядку функціонування платформ інсайдерської інформації для ефективного розкриття інсайдерської інформації;
- ухвалити підзаконні акти, необхідні для запуску системи гарантій походження електроенергії з ВДЕ;
- забезпечити належний нагляд за операторами систем розподілу газу та електроенергії в частині дотримання ними вимог функціонального анбандлінгу та їх незалежності від компаній-постачальників.

ТАЙМЛАЙН

24.02.2023

Прийнято Закон № 2956-IX «Про деякі питання використання транспортних засобів, оснащених електричними двигунами..», націлений на стимулювання розвитку зарядної інфраструктури електромобілів та транспорту на альтернативному паливі в цілому

10.06.2023

Прийнято Закон №3141-IX «Про внесення змін до деяких законів України щодо запобігання зловживанням на оптових енергетичних ринках», яким транспонується положення Регламенту (ЄС) 1227/2011 про доброчесність та прозорість на оптових енергетичних ринках

30.06.2023

Прийнято Закон №3220-IX «Про внесення змін до деяких законів України щодо відновлення та "зеленої" трансформації енергетичної системи України», яким транспонується частина положень Директиви (ЄС) 2019/944 про спільні правила внутрішнього ринку електроенергії та Директиви (ЄС) 2018/2001 про стимулювання використання енергії з відновлюваних джерел

28.07.2023

Прийнято Закон №3293-IX «Про оптимізацію структури власності оператора газотранспортної системи України», який відкрив можливість для корпоративної реформи Оператора ГТС як ключового гравця ринку газу

21.11.2023

Прийнято Закон «Про мінімальні запаси нафти та нафтопродуктів»

14.12.2023

"Укренерго" набула повноправного членства в Європейській мережі операторів системи передачі електроенергії (ENTSO-E)

Основні події

В 2023 році Україна ухвалила деякі законодавчі акти та документи стратегічного планування, які були важливі як для ринку природного газу, так і електроенергії.

Одним з них була Енергетична стратегія України до 2050 року, [схвалена](#) Кабміном 21 квітня 2023 року. Проте оцінка цього документу планування на предмет відповідності європейському законодавству та принципам ЄЗК неможлива через відсутність тексту в публічному доступі. Окремі цільові показники Стратегії [поширювались](#) ЗМІ, проте план заходів, якими ці цілі мають бути досягнуті, недоступний. Також, як свідчать відомості, [оприлюднені](#) медіа, цілі Стратегії не співпадають з проектом Плану відбудови, який був представлений міжнародним партнерам в червні 2023 року на міжнародній конференції з відновлення України.

Загалом, належне стратегічне планування в енергетиці залишається проблемним питанням для України, без якого залучити достатні кошти для відновлення сектору буде неможливо. Змінити ситуацію покликаний Національний план з енергетики та клімату, який станом на кінець листопада 2023 року розробляється в межах [відповідної Міжвідомчої робочої групи](#), очолюваної Міністром економіки. Розробка НПЕК також є ключовою для імплементації Регламенту (ЄС) 2018/1999 про управління Енергетичним Союзом і кліматичні дії.

Іншим важливим кроссекторальним документом, ухваленим в 2023 році, став Закон «Про внесення змін до деяких законів України щодо запобігання зловживан-

Основні події

ням на оптових енергетичних ринках», який транспонує положення Регламенту (ЄС) 1227/2011 про добросовісність та прозорість на оптових енергетичних ринках. Загалом акт транспонує всі основні елементи Регламенту, а саме:

- Надання НКРЕКП додаткових повноважень у розслідуванні зловживань та маніпуляцій на оптових енергетичних ринках (газу та електроенергії);
- Створення реєстру учасників оптових енергетичних ринків для відслідковування активних учасників ринку;
- Зобов'язання учасників оптових енергетичних ринків розкривати інсайдерську інформацію (яка може вплинути на ціноутворення) через відповідні платформи;
- Зобов'язання учасників оптових енергетичних ринків надавати НКРЕКП інформацію про власні господарсько-торгівельні операції, що стосуються оптових енергетичних продуктів, в тому числі позабіржових.

На виконання вимог Закону Регулятор вже почав ухвалювати низку підзаконних актів, зокрема [Порядок розслідування зловживань на оптовому енергетичному ринку](#), [Порядок \(методику\) визначення розміру штрафів, які накладаються НКРЕКП](#), [Порядок реєстрації учасників оптового енергетичного ринку](#). Секретаріат Енергетичного Співтовариства загалом [привітав](#) прийняття Закону як такого, що відтворює базові вимоги Регламенту (ЄС) 1227/2011 і наголосив на важливості оперативної розробки та прийняття всіх підзаконних актів, необхідних для повної імплементації Регламенту.

Разом з тим, невирішеним кроссекторальним питанням, яке є важливим для імплементації Третього енергетичного пакету ЄС, залишається незалежне функціонування Регулятора. В жовтні 2023 року Секретаріат Енергетичного Співтовариства оприлюднив [оновлену оцінку](#) дотримання Україною законодавства ЄС в частині забезпечення фінансової та операційної незалежності НКРЕКП, яка виявила як старі, так і нові прогалини в цьому питанні. Згідно із Законом “Про НКРЕКП” Регулятор досі залишається “центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом”, що передбачає, що його діяльність координує та спрямовує Кабінет Міністрів. Це положення було підсилено [зміними](#) до постанови КМУ “Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади” та “Про затвердження Положення про Міністра Кабінету Міністрів України”, згідно з якими НКРЕКП було додано до Схеми спрямування і координації діяльності центральних органів виконавчої влади Кабінетом Міністрів.

Такі зміни створили додатковий ризик втручання Кабміну в роботу Регулятора, зокрема можливості скасовувати його рішення. Законом [“Про правотворчу діяльність”](#) була введена державна реєстрація актів НКРЕКП Міністерством юстиції, що може впливати на оперативність набуття чинності рішеннями Регулятора. Досі не забезпечена повна незалежність Регулятора в питаннях планування власного бюджету та формування кадрового складу. Водночас вирішення всіх цих питань є ключовим для забезпечення якісного регулювання енергетичних ринків, їх успішної інтеграції з енергетичними ринками ЄС.

Ринок електроенергії у звітному періоді продовжував характеризуватись низкою цінових обмежень на оптовому та роздрібному сегментах, які проте були дещо послаблені. Так, граничні ціни на ринку «на добу наперед» (РДН), внутрішньодобовому ринку та балансуєчому ринку були підвищені рішенням Регулятора двічі – [27 червня](#) (на 40-80% в залежності від годин) та [9 листопада](#) (на 4-23%). 30 травня регульована ціна на електроенергію для населення була [підвищена](#) Кабміном до 2,64 грн за кВт·год. Мотивацією для прийнятих рішень стала, серед іншого, необхідність покращення фінансової ліквідності ринку, який [потерпає](#) від боргової кризи розміром 60 млрд грн.

Підвищення граничних ціна на оптовому ринку також [обґрунтовують](#) необхідністю забезпечити можливість імпорту електроенергії в зимовий період через можливий дефіцит внутрішніх потужностей енергосистеми. Для стимулювання імпорту 27 жовтня також було [прийняте](#) «Положення про особливості імпорту електричної енергії в умовах правового режиму воєнного стану в Україні», який дозволяє не відключати побутового споживача електроенергії, якщо певну частку в його споживанні становитиме імпортована електроенергія (понад 30% або 50%, в залежності від календарного місяця).

Водночас, ці послаблення в регулюванні навряд чи повністю вирішать проблеми ліквідності ринку електроенергії, що вимагатиме повного зняття будь-якого регулювання цін на всіх сегментах ринку. Також, таке зняття буде ключовим для повної інтеграції організованих ринків електроенергії України та ЄС. Відповідні заходи мають бути врівноважені адекватною системою захисту вразливих споживачів та системою нагляду за ринком для виявлення та запобігання потенційним зловживанням.

В контексті розвитку ринку електроенергії 30 червня був прийнятий важливий Закон «Про внесення змін до деяких законів України щодо відновлення та "зеленої" трансформації енергетичної системи України». Цим актом, серед іншого було:

- введено підтримку проєктів ВДЕ через механізм ринкові премії (англ. feed-in-premium) у випадку проведення аукціонів з розподілу квоти підтримки;
- введено поняття «активного споживача» як нового учасника ринку електроенергії, а також пов'язаного з ним механізму самовиробництва електроенергії з ВДЕ;
- введено поняття «агрегатора» як нового учасника ринку електроенергії, який об'єднує декілька точок виробництва та/або споживання e/e в єдину точку агрегації з метою купівлі-продажу електроенергії та/або надання балансуючих чи допоміжних послуг;
- викладено схему формування та обігу гарантій походження електроенергії з ВДЕ для підтвердження виробництва електроенергії з відновлюваних джерел.

Закон забезпечує транспозицію положень Директиви (ЄС) 2019/944 про спільні правила внутрішнього ринку електроенергії та Директиви (ЄС) 2018/2001 про стимулювання використання енергії з відновлюваних джерел, проте робить це лише частково. Водночас, [плани заходів](#) України з транспозиції актів acquis Енергетичного Співтовариства на 2023-2024 рр., окрім згаданих вище директив, також включають імплементацію Регламенту (ЄС) 2019/942 про заснування Агентства Європейського Союзу із співробітництва регуляторів у сфері енергетики, Регламенту (ЄС) 2019/943 про внутрішній ринок електроенергії, Регламенту (ЄС) 2018/1999 про управління Енергетичним Союзом і кліматичні дії, низку мережевих кодексів. Враховуючи такий обсяг планованої законодавчої роботи та можливе розширення acquis Енергетичного Співтовариства новими актами (до [прикладу](#), Регламентом TEN-E) – темпи транспозиції європейського законодавства очевидно мають бути пришвидшені.

В питаннях електрифікації транспорту у звітному році був досягнутий певний прогрес шляхом ухвалення Закону «Про деякі питання використання транспортних засобів, оснащених електричними двигунами...». Цей акт, серед іншого:

- вводить термінологію, яка стосується електротранспорту (визначення основних видів електротранспорту та транспорту на альтернативному паливі)
- зобов'язує забудовника при проєктах нового будівництва багатоповерхівок забезпечити станціями зарядки не менше 50% місць стоянки для електромобілів;

- встановлює цілі з декарбонізації міського транспорту: у містах із населенням понад 250 тисяч осіб частка електробусів та/або автобусів, які працюють на стисненому чи зрідженому газі, біогазі та/або водні повинна становити не менше ніж 25 % станом на 1 січня 2030 р. і не менше ніж 50% станом на 1 січня 2033 р.;
- забороняє з 1 січня 2030 р. здійснювати закупівлю в якості громадського транспорту автобусів з двигунами внутрішнього згоряння (крім автобусів, які працюють на стисненому чи зрідженому газі, біогазі та/або водні)
- зобов'язує державні органи та органи місцевого самоврядування до кінця 2023 року затвердити програми розвитку електрозарядної інфраструктури, які передбачатимуть забезпечення об'єктів, що перебувають у їх власності чи управлінні, необхідною договірною потужністю та станціями зарядки електромобілів;
- встановлює, що до 2025 року при нестандартному приєднанні до електричних мереж станцій зарядки вартість приєднання враховуватиме лише плату за створення лінійної частини електричних мереж. Різницю між звичайною та пільговою вартістю планується покривати з тарифу на розподіл.

Акт загалом встановлює певні стимули для додаткового розгортання станцій зарядки та іншої інфраструктури альтернативних палив (газу, водню), проте обраний підхід до стимулювання, швидше за все, не матиме значного ефекту. Встановлення цілей з розгортання станцій зарядки при багатоквартирних будинках матиме обмежений ефект, адже такі станції будуть приватними і будуть використовуватись лише власниками відповідних паркомісць. Цілі для міського транспорту також стосуватимуться досить вузького транспортного парку.

Загалом в питаннях стимулювання декарбонізації транспорту та встановлення відповідної інфраструктури відповідальним органам варто розглянути досвід ЄС, втілений в нещодавно ухваленому [Регламенті 2023/1804/ЄС](#) про розгортання інфраструктури альтернативних палив. Акт встановлює цілі з розгортання зарядної інфраструктури не в приватних місцях, а в загальнодоступних та важливих елементах транспортної інфраструктури – вздовж ключових транспортних магістралей та в міських вузлах. Також Регламент вимагає від держав-членів ЄС створення широкої політичної рамки для розвитку інфраструктури альтернативних палив, яка б дозволила врахувати вплив інфраструктури на енергетичну систему, потенціал зарядних станцій у наданні послуг гнучкості енергетичній системі, тощо. Для верифікації виконання цілей та належного інформування потенційних користувачів інфраструктури, Регламент передбачає активне розкриття інформації про інфраструктуру операторами відповідних установок та централізований збір та оприлюднення такої інформації.

В питаннях транскордонної торгівлі електроенергією у звітному році також мав місце певний прогрес. В період серпня-жовтня 2023 року НКРЕКП були погоджені правила розподілу пропускнуєї спроможності міждержавних перетинів з Польщею, Румунією, Словаччиною та Угорщиною, а також відповідна структура розподілу таких потужностей між добовими, місячними та річними аукціонами. Разом з тим, відповідні рішення ухвалювались явно «із запізненням», оскільки на час прийняття актів основний період для здійснення експорту електроенергії з України (весна-літо) вже минув і таким чином були втрачені можливості для отримання додаткових доходів. Перший спільний аукціон був [проведений](#) з Румунією аж 3 листопада.

Ще одним позитивним зрушенням в питаннях транскордонної торгівлі електроенергією стала низка рішень ENTSO-E (Європейської мережі операторів систем передачі електроенергії) щодо поступового збільшення граничних потужностей для торгівлі електроенергією з континентальної Європи до України/Молдови. Таким чином потужність зросла в більш удвічі із 700 МВт станом на [лютий 2023](#)

року до 1700 МВт з листопада 2023 року. Загалом ENTSO-E оголосила, що український ОСП "Укренерго" виконав всі технічні вимоги для забезпечення постійного з'єднання між енергосистемами України та ЄС. Цей факт було **підтверджено** набуттям "Укренерго" повноцінного членства в Європейській мережі операторів систем передачі електроенергії.

Ринок природного газу в звітний період продовжував характеризуватись регулюванням цін на більшості сегментів ринку (побутових споживачів, виробників тепла, операторів ГРМ, бюджетних установ, виробників електроенергії). Також мав місце значний рівень концентрації як діяльності з постачання «блакитного палива», так і його розподілу. Разом з тим, обмежений прогрес було досягнуто в питаннях управління газовою інфраструктурою та розвитку виробництва відновлюваних газів. Загалом актуальними для розвитку ринку залишається імплементація не лише нового законодавства ЄС у відповідних сферах, але й базових вимог Третього енергетичного пакету – вільного ціноутворення та конкуренції, відділення конкурентних та неконкурентних видів діяльності (анбандлінг).

Загальне функціонування ринку у 2023 році визначалось Положеннями про покладення спеціальних обов'язків на окремих суб'єктах ринку газу, які зобов'язувались постачати «блакитне паливо» майже всім категоріям споживачів (побутовим, виробникам тепла, операторам ГРМ, виробникам електроенергії, бюджетним установам) за регульованими пільговими цінами.

Кабмін протягом всього звітного року продовжував дію відповідних Положень, водночас запроваджуючи окремі «ринкові» елементи в умови пільгового постачання газу. Так, постановою № 896 від 22 серпня 2023 р. Кабмін **передбачив**, що ціна газу, який постачається ТКЕ для цілей постачання тепла побутовим споживачам, визначається за котируваннями «Української енергетичної біржі» («УЕБ»). Такий прогрес, проте, має і певні ризики, оскільки зараз торги на «УЕБ» є досить концентрованими (86% збутого газу **припадає** на дві компанії – «Нафтогаз» та «ОГТСУ») і не репрезентативними (станом на 15 листопада продано 1,08 млрд куб. м газу, близько 5% споживання) що відкриває простір для зловживань ціною.

Попри цінове регулювання для більшості споживачів, у звітному періоді залишались окремі сегменти з вільним ціноутворенням. «Нафтогаз» продовжував викупувати газ приватних видобувників, проте, на відміну від 2022 року, робив це на ліцензованій товарній біржі, що можна вважати прогресом. Нагадаємо, в 2022 році «Нафтогаз» здійснював купівлю газу приватних видобувних компаній на закритих позабіржових майданчиках, що **негативно позначалось** на прозорості торгівлі. Водночас, в нерегульованому сегменті ринку досі залишаються проблеми – це і значна концентрація (наведена вище статистика торгівлі газом на «УЕБ» це доводить) і складність у визначенні принципів ціноутворення. Для усунення цих проблем важливим є повна імплементація REMIT.

Роздрібний ринок протягом року функціонував без особливих змін, його як і ринок загалом характеризував високий рівень концентрації (97% обсягів **постачання для населення** припадало на «Нафтогаз»). Водночас, певним прогресом можна вважати внесення 8 серпня НКРЕКП **змін** до Правил постачання природного газу, які передбачають, що наявність заборгованості у побутового споживача перед діючим постачальником більше не є перешкодою для зміни постачальника.

В питаннях управління газовою інфраструктурою мали місце як негативні, так і позитивні події та тенденції. Група «Нафтогаз» у звітному році продовжувала «інтеграцію» операторів ГРМ; станом на листопад 2023 року кількість операторів, які увійшли до сфери контролю групи, становили 19. Водночас, в ході отримання операційного контролю над ОГРМ **повідомлялось** про втрату доступу до системи білінгу минулих власників, а отже втрату важливої інформації про діяльність операторів. Сайти минулих операторів ГРМ, які містили важливу інформацію (інвестиційні програми, звіти про їх виконання), також перестали бути доступними

(приклад). Це однозначно негативна тенденція, оскільки впливає на прозорість діяльності діючих операторів ГРМ, їх порівнюваності з минулими операторами.

Входження ОГРМ до групи «Нафтогаз» також залишає відкритим питання незалежності розподілу та постачання газу в межах вертикально інтегрованого підприємства, як того вимагає Директива 2009/73/ЄС. НКРЕКП повинна забезпечити належний контроль за дотриманням новоствореними операторами ГРМ вимог функціонального анбандлінгу, зокрема в частині «інформаційної стіни» (англ. chinese wall) між операторами та постачальниками, що входять до вертикально інтегрованого підприємства. До прикладу, зараз в межах групи «Нафтогаз» має місце [«повна взаємодія»](#) між кол-центрами постачальників та операторів розподілу, що може мати наслідком обмін чутливою інформацією між цими суб'єктами.

З іншого боку, 7 квітня 2022 року НКРЕКП прийняла [остаточне рішення про сертифікацію](#) оператора сховищ АТ «Укртрансгаз», як цього вимагає Регламент (ЄС) 2022/1032. Рішення було [підтверджене](#) відповідними висновком Секретаріату Енергетичного Співтовариства. Сертифікація є важливими позитивним зрушенням, оскільки підтверджує, що діяльність «Укртрансгазу» як оператора сховищ, його відносини власності та контролю не несуть ризику безпеці постачання газу. Це підвищує довіру до оператора, в тому числі серед іноземних користувачів, які [накопичили](#) понад 2 млрд куб. м «блакитного» палива в українських ПСГ.

Також значний прогрес був досягнутий в корпоративній реформі ТОВ «Оператор ГТС України» («ОГТСУ») і переході на цільову модель єдиної компанії в управлінні без посередництва АТ «Магістральні газопроводи України» з передачею акцій «ОГТСУ» Міненерго. Для цих цілей 28 липня був прийнятий спеціальний закон. Станом на листопад 2023 року акції «ОГТСУ» вже [передані](#) Міністерству енергетики та [сформовано](#) наглядову раду оператора. Водночас, за повідомленнями [народних депутатів](#), один з членів наглядової ради призначений з порушенням діючого статуту Оператора, який забороняє посадовим особам Міненерго входити до органів управління Оператора. Для уникнення повторної сертифікації Оператора важливо усунути відповідні порушення.

В питаннях транскордонної торгівлі та транспортування газу у звітному періоді також мав місце певний прогрес. Так, «ОГТСУ» здійснив процедуру збільшення потужності на міждержавних точках з'єднання між Україною та Польщею відповідно до вимог Регламенту Комісії (ЄС) 2017/459. Проєкт [пропозиції](#) зі збільшення потужності був [погоджений](#) НКРЕКП 23 квітня. 3 липня 2023 року були [проведені](#) зобов'язуючі аукціони з розподілу нової (збільшеної) потужності точок з'єднання, які проте не призвели до виникнення зобов'язання замовників послуг транспортування щодо нової (збільшеної) потужності. Як наслідок, 30 жовтня «ОГТСУ» та польський оператор GAZ-SYSTEM оголосили [повторні публічні консультації](#) щодо оновленого проєкту зі збільшення потужності транспортування між Україною та Польщею. Також, «ОГТСУ» [надав можливість](#) транспортувати газ на вхід в українську ГТС через точку з'єднання «Олексіївка», що відкриває додаткові можливості для транспортування газу з молдовського напрямку - як для зберігання газу в українських сховищах, так і для транзиту до інших країн.

У звітному році також мав місце обмежений прогрес в питаннях розвитку ринків відновлюваних газів, зокрема біометану. 12 квітня був [введений в експлуатацію](#) перший біометановий завод потужністю 330 куб. м на годину. Нові потужності також [плануються](#) до приєднання до ГТС та ГРМ. В частині регулювання ринку біометану теж відбулись зрушення – НКРЕКП [внесла](#) зміни до Кодексів ГТС та ГРМ, якими передбачила можливість встановлення реверсних компресорів на межі ГТС та ГРМ, які дали би змогу закачувати газ із газорозподільної до газотранспортної мережі. Це важливо для роботи біометанових заводів на повну потужність протягом всього календарного року.

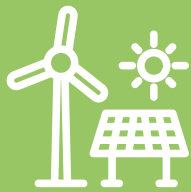
Водночас, нерегульованим залишається питання забезпечення експорту біометану з України, який поки є єдиною опцією економічно вигідного збуту виробленого ресурсу. Законопроект, спрямований на [вирішення](#) відповідних проблем поки не ухвалений.

На ринку нафти та рідких палив ключовою подією у звітному році стало прийняття Закону “Про мінімальні запаси нафти та нафтопродуктів”, яким в українське законодавство імплементується Директива Ради 2009/119/ЄС. Акт визначає правові, організаційні та економічні засади створення та функціонування в Україні системи мінімальних запасів нафти та нафтопродуктів (МЗНН). Ухвалення закону є важливим для забезпечення безпеки постачання нафти та нафтопродуктів у випадку кризових ситуацій з їх постачанням. Водночас, як передбачає сам закон, він вступає в дію лише через 6 місяців з дати набрання ним чинності. Крім того, для повного імплементації закону необхідне ухвалення низки підзаконних актів, зокрема Плану дій для подолання кризової ситуації на ринку нафти та нафтопродуктів України, Порядку створення, управління та функціонування в Україні системи МЗНН та ін.

Політика ЄС

У 2023 році зусилля ЄС були спрямовані на впровадження [реформи ринку електроенергії](#), яка передбачена проектами двох Регламентів. Пропонуються зміни до низки актів ЄС, які регулюють ринок електроенергії, зокрема директив (ЄС) 2019/944 та 2018/2001, регламентів (ЄС) 2019/943, 2019/942, 1227/2011. Зміни націлені на створення можливостей для швидшого розгортання потужностей ВДЕ, активнішого розвитку послуг з надання гнучкості (управління попитом, накопичувачі), а також зменшення впливу цінових коливань на короткострокових ринках електроенергії на споживачів та постачальників. 17 жовтня Рада ЄС [узгодила](#) загальний підхід щодо реформи, що відкрило можливість для початку переговорів Радою ЄС та Європарламентом щодо остаточного ухвалення акту.

25 липня Рада ЄС [прийняла](#) Регламент про інфраструктуру альтернативних палив (англ. alternative fuel infrastructure regulation, AFIR), який передбачає обов'язкові цілі зі встановлення зарядної та заправної інфраструктури для різних видів транспорту та палива.

ВІДНОВЛЮВАНІ ДЖЕРЕЛА ЕНЕРГІЇ (ВДЕ)

РЕЗЮМЕ

Пройшло півтора роки з тих пір, як Україна отримала статус країни кандидата на вступ до ЄС, а з ним і перелік реформ необхідних до виконання найближчим часом, зокрема у секторі енергетики. 8 листопада в опублікованому [звіті](#) з оцінкою прогресу, досягнутого Україною у відповідності критеріям членства в ЄС, Єврокомісія відзначила стійкість критично важливої енергетичної інфраструктури, незважаючи на російські атаки та трансформацію енергетичного сектору, попри війну і колосальні руйнування. Водночас, у секторі ВДЕ Україні рекомендується просувати перехід до ВДЕ та зеленої трансформації та здійснювати політичні заходи для заохочення інвестицій у виробництво відновлюваної енергії. Попри те, що прослідковується бажання до розвитку сектору у відповідності з європейськими політиками, невизначеність щодо амбіцій залишається однією з проблем.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Уряду України (Міненерго):

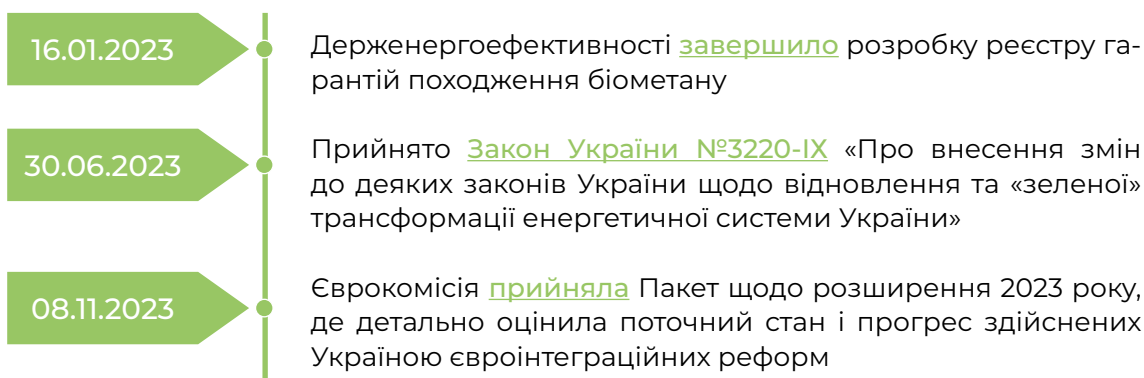
- схвалити національні цілі з розвитку ВДЕ до 2030 року з врахуванням політик та оновлених цілей Директиви ЄС щодо розгортання ВДЕ (RED III) та цілей Енергетичного Співтовариства
- розробити та схвалити Національний план з енергетики та клімату з амбітними цілями щодо сектору ВДЕ;
- переглянути та прийняти розроблений проєкт Національного плану дій з розвитку відновлюваної енергетики на період до 2030 року.

Уряду України (Мінінфраструктури, Міненерго), Держенергоефективності: у рамках виконання зобов'язань в рамках Договору про заснування Енергетичного Співтовариства щодо приведення нормативно-правової бази у сфері використання ВДЕ у відповідність із вимогами Директиви ЄС №2018/2001 брати до уваги оновлені цілі та політики ЄС щодо розвитку сектору, зокрема враховувати Директиву 2023/2413 Європейського Парламенту та Ради від 18 жовтня 2023 року.

Уряду України: з метою посилення прозорості та бачення амбітності розвитку сектору, з врахуванням чутливості інформації на період дії воєнного стану, забезпечити публікацію основних цілей Енергетичної стратегії до 2050 року.

Уряду України (Міненерго), НКРЕКП: продовжити роботу над створенням механізму гарантій походження електроенергії з ВДЕ, зокрема над реєстром та запустити роботу ринку гарантій походження електроенергії з ВДЕ.

ТАЙМЛАЙН

8 листопада в опублікованому **звіті** з оцінкою прогресу, досягнутого Україною у відповідності критеріям членства в ЄС, Єврокомісія відзначила хороший рівень підготовки та певний прогрес в енергетичній сфері, незважаючи на російські атаки та руйнування, зокрема в енергосекторі. Втім, Єврокомісія також відзначила і зниження прозорості та незалежності зацікавлених сторін в секторі та надала ряд рекомендацій до впровадження. Стосовно сектору ВДЕ, Україні рекомендовано:

- просувати перехід до ВДЕ та зелену трансформацію: прийняти амбітний Національний енергетичний та кліматичний план у відповідності з цілями Енергетичного Співтовариства в галузі енергетики та клімату до 2030 року;
- впроваджувати політики для заохочення інвестицій у виробництво відновлюваної енергії, зокрема ринкових схем підтримки ВДЕ відповідно до Директиви (ЄС) 2018/2001;

- продовжити роботу над створенням механізму гарантій походження електроенергії з ВДЕ, зокрема над реєстром гарантій, та забезпечити вільний обіг таких гарантій.

14 лютого 2023 року уряд [перерозподілив](#) повноваження у сферах відновлюваної енергетики та енергоефективності між Мінрегіоном, Міненерго та Держенергоефективності. Зокрема, на Мінрегіон покладено функції із забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері ефективного використання паливно-енергетичних ресурсів, рідких та твердих альтернативних видів палива, енергозбереження та енергоефективності. При цьому за Міністерством енергетики залишено функції із забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері відновлюваних джерел енергії та газоподібних альтернативних видів палива. Установлено, що Держенергоефективності реалізує державну політику у сфері ефективного використання паливно-енергетичних ресурсів, альтернативних видів палива, енергоефективності та енергозбереження.

Найбільшим досягненням звітного періоду у секторі ВДЕ варто вважати прийняття 30 червня 2023 року [Закону № 3220-IX](#) «Про внесення змін до деяких законів України щодо відновлення та «зеленої» трансформації енергетичної системи України». Закон передбачає комплексні зміни у функціонуванні ринку електричної енергії, розв'язання наявних проблем на ринку та імплементацію європейських механізмів стимулювання ВДЕ у відповідності з політиками ЄС та ЄЗК.

Передбачається впровадження нових механізмів стимулювання розвитку сектору, зокрема:

- ринкової премії (feed-in-premium);
- контрактів на різницю;
- самовиробництва (net billing);
- гарантій походження електроенергії з ВДЕ.

Таким чином, найближчим часом необхідно буде проробити велику роботу та прийняти нормативно-правові акти для впровадження нововведень, зокрема що стосується механізму гарантій походження електроенергії з ВДЕ. Так, 31 жовтня було [опубліковано](#) проєкт постанови НКРЕКП «Про затвердження Порядку формування та ведення реєстру об'єктів електроенергетики та електроустановок споживачів (у тому числі активних споживачів), що використовують альтернативні джерела енергії для виробництва електричної енергії», що свідчить про початок роботи. А 8 листопада Міненерго [оприлюднило](#) проєкт постанови Кабінету Міністрів України «Про запровадження гарантій походження електричної енергії, виробленої з відновлюваних джерел енергії».

Тим часом, на початку травня уряд України [схвалив](#) Енергетичну стратегію до 2050 року. Як [повідомляється](#), документ відображає цілі ЄЗК та враховує міжнародні зобов'язання України щодо енергоефективності та використання ВДЕ, зменшення викидів парникових газів. Втім ні тексту стратегії, ні основних цілей щодо ВДЕ, які б слугували орієнтиром як для національних компаній, так і міжнародних інвесторів, у відкритому доступі немає.

Також звітний період відзначився рядом укладених партнерств задля стимулювання розвитку сектору, зокрема:

- 1 лютого Міністерство енергетики України та Федеральне міністерство клімату, довкілля, енергетики, мобільності, інновацій та технологій Австрійської Республіки [уклали](#) Меморандум про партнерство у сфері енергетичного переходу та ВДЕ. Пріоритетами сторони визначили обмін досвідом енергетичного переходу, прискорення розгортання та використання відновлюваного водню, біогазу та біометану.

- 3 лютого уряд України та Єврокомісія **уклали** Меморандум щодо стратегічного партнерства у сферах біометану, водню та інших синтетичних газів з метою поглиблення співпраці у розвитку відновлюваної енергетики, зокрема, екологічно чистих, сталих газів та їх деривативів, а також синхронізації зусиль щодо прискорення «зеленого» переходу. Того ж дня, державний “Укргазбанк” **долучився** до Європейського альянсу чистого водню (European Clean Hydrogen Alliance), щоб співпрацювати з провідними країнами ЄС у напрямку фінансування проєктів в сфері зеленого водню. Як **повідомляється**, до банку вже надійшло кілька водневих проєктів, зокрема проєкти з виробництва чистого водню, його логістику, а також розвиток міського транспорту з використанням водневих паливних елементів.
- 24 жовтня ПрАТ “Укргідроенерго” та німецька компанія Andritz Hydro GmbH **підписали** Меморандум про співпрацю у межах національної програми Німеччини щодо водневої стратегії. Таким чином компанії протягом трьох років співпрацюватимуть з метою розвитку та реалізації проєктів для виробництва зеленого водню в Україні.

Крім того, протягом року Україна отримувала допомогу від міжнародних партнерів задля підтримки стійкості сектору та спрямованої на розвиток ВДЕ:

- 3 березня Єврокомісія разом з італійською енергетичною компанією Enel **запустили** проєкт «Промінь надії», що передбачає надання 5,7 тис. фотоелектричних панелей Україні. Повідомлялось, що сонячні панелі загальною потужністю близько 2 МВт покриють до 11,4 тис. м² дахів, забезпечать стабільне енергопостачання будівлям громадського призначення, тобто заживлять лікарні, пожежні частини та школи. 21 березня МОЗ опублікувало інформацію про **початок** спільного з Міненерго проєкту та зазначило, що панелі будуть встановлюватися разом з гібридними інверторами та установками зберігання енергії. Втім, подальша інформація про стан реалізації проєкту відсутня, що може свідчити про затримку у встановленні панелей на місцях.
- 15 березня 2023 року КМУ та Секретаріат Енергетичного Співтовариства **підписали** меморандум про підтримку пріоритетних проєктів будівництва та реконструкції енергетичної інфраструктури України, а також підтримку відновлення об’єктів ВДЕ.
- У травні Україна та Німеччина **розпочали** 18-ти місячний проєкт “Відновлювані джерела енергії для стійкої України – R2U” для українських громад. У його межах буде відібрано до 20 громад, у яких проведуть енергоаудит будівель критичної інфраструктури для подальшого оснащення ВДЕ.
- 23 жовтня Міненерго **повідомило** про отримання найближчим часом сонячних панелей від Японського агентства міжнародного співробітництва (JICA).
- За ініціативи Міненерго Україна і Міжнародна фінансова корпорація (IFC) **планують** реалізацію проєкту, який сприятиме залученню інвестицій для стимулювання розвитку систем накопичення енергії (energy storage).

Крім того, на початку липня Кабінет Міністрів України схвалив **розпорядження**, яким затвердив зміни до плану заходів щодо виконання зобов’язань в рамках Договору про заснування Енергетичного Співтовариства. Відповідно до **документу**, Мінінфраструктури, Держенергоефективності та Міненерго до 31 грудня 2024 року мають привести нормативно-правову базу у сфері використання ВДЕ у відповідність із вимогами Директиви (ЄС) 2018/2001.

Протягом 2023 року ЄС фокусувався на посиленні цілей та прискоренні впровадження ВДЕ, нарощенні стратегічних партнерств задля досягнення кліматичних цілей та використання потенціалу зеленого водню.

Найвизначнішим досягненням року стало [оновлення](#) Директиви про відновлювані джерела енергії (REDIII), що встановлює обов'язкову цільову частку ВДЕ в кінцевому споживанні енергії на рівні 42,5% до 2030 року, але з індикативним збільшенням до 45%. Так, 31 жовтня в Офіційному журналі ЄС було опубліковано [Директиву \(ЄС\) 2023/2413 від 18 жовтня 2023 року про внесення змін до Директиви \(ЄС\) 2018/2001, Регламенту \(ЄС\) 2018/1999 та Директиви 98/70/ЄС](#) щодо сприяння використанню енергії з ВДЕ та скасування Директиви Ради (ЄС) 2015/652. Директива набрала чинності 20 листопада 2023 року, а країни ЄС протягом 18 місяців мають запровадити відповідні цілі та політики у національне законодавство.

На початку року Єврокомісія у рамках ЄЗК [запропонувала](#) проекти двох делегованих актів, якими надається визначення відновлюваного водню. Відповідно до цих актів водень буде враховувались у цілях ВДЕ держав-членів ЄС, що в свою чергу, буде давати відповідні сигнали для інвесторів. Згадані делеговані акти [\(1,2\)](#) схвалені та набули чинності у червні 2023 року.

Крім того, у березні 2023 року Єврокомісія представила новий план стимулювання та підтримки інвестицій у виробництво водню з ВДЕ через [Європейський банк водню \(EU Hydrogen Bank\)](#). Ця ініціатива має на меті прискорити потік інвестицій для досягнення цілей ЄЗК та REPowerEU. У серпні Єврокомісія [опублікувала Правила та умови](#) для пілотного [аукціону](#) з виробництва відновлюваного водню в Європейській економічній зоні (ЄЕЗ).

29 вересня був [проведений](#) перший успішний тендер в межах механізму фінансування ВДЕ (англ. EU renewable energy financing mechanism). Цей механізм передбачений Регламентом (ЄС) 1999/2018 та Імплементативним Регламентом (ЄС) 2020/1294 як один зі способів реалізувати потенціал міжнародної співпраці в реалізації проєктів ВДЕ.

Єврокомісія також [публікувала](#) рекомендації державам-членам ЄС щодо просування інновацій, технологій та створення потужностей зі зберігання енергії.

Крім того, протягом року ЄС активно працював над двосторонніми партнерствами щодо ВДЕ, водню та енергоефективності для досягнення цілі з кліматичної нейтральності до 2050 року. Так, було підписано ряд меморандумів про взаєморозуміння з країнами Латинської Америки і Карибського басейну, зокрема з [Аргентиною](#), [Уругваєм](#), [Чилі](#), [Гондурасом](#), [Сальвадором](#), [Еквадором](#) та [Республікою Туніс](#).

ЕНЕРГОЕФЕКТИВНІСТЬ

РЕЗЮМЕ

В Україні війна не стала на заваді впровадженню політик та проєктів з енергоефективності, переважно з метою підтримки стабільності енергосистеми, відбудови як житлового сектору, так і громадських будівель. Тривають розпочаті у 2022 році проєкти, ініціюються нові програми та фонди, попри слабкі темпи уряд все ж продовжує роботу над оновленням вимог екодизайну відповідно до вимог ЄС.

Втім, деякі питання залишаються невирішеними, на чому зокрема наголошує й ЄС. Україні необхідно надалі працювати над розвитком вискоєфективної когенерації, відновити роботу над технічними регламентами із енергетичного маркування та екодизайну, беручи до уваги плани ЄС, та розпочати роботу над впровадженням обов'язкових критеріїв енергоефективності для державних закупівель.

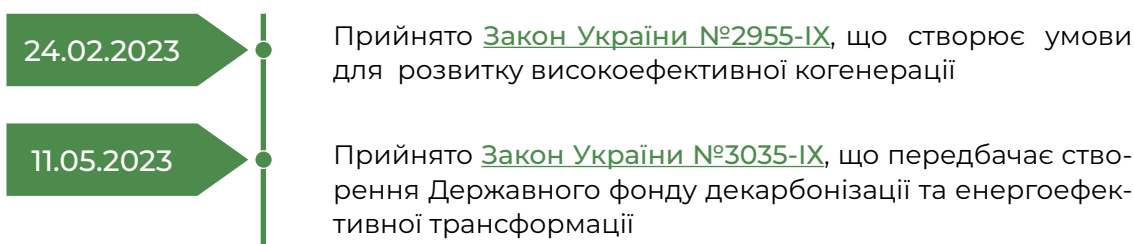
РЕКОМЕНДАЦІЇ

Уряду України (Міненерго):

- враховувати підвищені цілі ЄС щодо енергоефективності, зокрема у рамках розробки плану заходів з реалізації Національного плану дій з енергоефективності на період після 2023 року;
- забезпечити прийняття нормативно-правових актів, необхідних для реалізації положень Закону № 2955-IX, що створює правові умови для розвитку високоефективної когенерації;
- слідкувати оновленими цілями ЄС щодо енергоефективності у рамках перегляду рамкової Директиви ЄС про енергоефективність при розробці підзаконної бази для реалізації закону про розвиток високоефективної когенерації.

Уряду України (Міненерго), Держенергоефективності: відновити роботу над технічними регламентами із енергетичного маркування та екодизайну, беручи до уваги плани ЄС щодо змін до регламенту з екодизайну для екологічно чистих продуктів, зокрема у рамках плану розробки технічних регламентів. Крім того, варто врахувати зміну екологічного маркування в ЄС та заборону на використання загальних екологічних тверджень під час реклами продукту, таких як «екологічно чистий», «природний», «біорозкладаний», «кліматично нейтральний» або «еко», якщо вони не супроводжуються детальними доказами цього при виготовленні відповідної продукції на експорт.

ТАЙМЛАЙН

Основні події

8 листопада 2023 року у [звіті](#) з оцінкою прогресу, досягнутого Україною у відповідності критеріям членства в ЄС, Єврокомісія позитивно відзначила прогрес України у гармонізації законодавства до європейського у сфері енергоефективності, комерційного обліку теплопостачання, екодизайну та енергомаркування. Втім, Єврокомісія також [закликала](#) продовжувати посилення енергоефективності, в тому числі в житловому секторі, шляхом регуляторних заходів та через програми Фонду енергоефективності, а також розпочати реформу сектору централізованого теплопостачання та запровадити обов'язкові критерії енергоефективності для державних закупівель.

На початку року Держенергоефективності [завершило](#) розробку першого в Україні реєстру гарантій походження у відновлюваній енергетиці, а саме – реєстру біометану. Завдяки реєстру компанії-виробники та споживачі цього відновлюваного газу матимуть змогу отримати гарантії та сертифікати походження біометану. Крім того, Держенергоефективності [розробляє](#) низку підзаконних актів для створення Національної системи моніторингу енергоефективності. У жовтні 2023 року Держенергоефективності та Секретаріат Енергетичного Співтовариства почали [розглядати](#) шляхи приєднання України до європейської системи комплексного моніторингу рівня енергоефективності.

24 лютого 2023 року Верховна Рада прийняла [Закон № 2955-IX](#), що створює умови для розвитку вискоелективної когенерації. Зокрема, акт запроваджує нові кваліфікаційні показники когенераційних установок, що дозволить забезпечити економію первинної енергії на рівні не менше 10%; пропонуються технологічні процеси, які дадуть можливість зменшити витрати на виробництво електричної та теплової енергії; передбачено надання споживачеві гарантії походження електричної енергії.

Новий закон [визначає](#) низку умов і механізмів для розвитку вискоелективної когенерації, а саме:

- винесено на законодавчий рівень надання адміністративної послуги щодо кваліфікації когенераційної установки (відповідно до Закону «Про адміністративні послуги»);
- передбачено заміну діючого механізму кваліфікації когенераційних установок на кваліфікацію вискоелективної когенерації за вимогами Директиви 2012/27/ЄС;
- передбачено надання споживачеві гарантії походження електроенергії, виробленої вискоелективними когенераційними установками (положення Директиви 2012/27/ЄС);
- покладено на Держенергоефективності обов'язок здійснювати кваліфікацію вискоелективної когенерації та видачу гарантій походження.

Втім, сам Закон набирає чинності 22 березня 2024 року, а до того часу Міненерго має забезпечити прийняття нормативно-правових актів, необхідних для реалізації положень Закону, та набрання чинності тих, що впливають із Закону. Так, протягом 6 місяців уряд мав розробити та прийняти низку підзаконних нормативно-правових актів, серед яких:

- постанова Кабінету Міністрів «Про затвердження Порядку видачі гарантії походження електричної енергії, яка вироблена вискоелективною когенерацією, та Порядку ведення реєстру гарантій походження електричної енергії» ([проект постанови](#) від 1 вересня 2023 року);
- постанова Кабінету Міністрів «Про затвердження Порядку проведення кваліфікації когенераційної установки» ([проект постанови](#) від 1 вересня 2023 року);
- наказ Мінінфраструктури «Про затвердження Методики визначення ефективності процесу когенерації» ([проект наказу](#) від 26 жовтня 2023 року);
- наказ Мінінфраструктури «Про затвердження Порядку проведення кваліфікації когенераційної установки» ([проект наказу](#) від 2 жовтня 2023 року).

Тим часом, 11 квітня 2023 року, Верховна Рада прийняла [Закон №3035-IX](#), що передбачає створення Державного фонду декарбонізації та енергоефективної трансформації. Фонд запрацює із 1 січня 2024 року. Як [вказується](#), кошти, які будуть акумулюватися до фонду, буде спрямовано виключно на фінансування програм та заходів з енергоефективності, а саме:

- державних цільових програм у сфері енергоефективності, використання відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива, декарбонізації;
- компенсацій, здешевлення кредитів та лізингових зобов'язань, залучених фізичними та юридичними особами на енергоефективні заходи, енергосервіс, «зелені» проекти, скорочення викидів CO₂;
- виконання боргових зобов'язань за запозиченнями, отриманими державою на реалізацію інвестиційних проектів у сфері енергоефективності, відновлюваної енергетики, декарбонізації.

Крім того, у Державному бюджеті України на 2024 рік [передбачено](#) фінансування Фонду у сумі 759,2 млн грн (за рахунок надходжень до екологічного податку, що справляється за викиди в атмосферне повітря двоокису вуглецю стаціонарними джерелами забруднення).

В свою чергу, Держенергоефективності [відкриває](#) офіси декарбонізації у регіонах України. Станом на середину листопада, офіси декарбонізації та енергоефективності запрацювали у Кропивницькому та Дніпрі. Очікується, що офіси стануть платформою для співпраці Держенергоефективності та місцевої влади у таких основних напрямках:

- управління енергоспоживанням: впровадження систем енергоменеджменту, розроблення місцевих енергетичних планів, проведення енергетичної сертифікації будівель, енергоаудитів;
- створення "подушки енергетичної безпеки" регіону (визначення та використання потенціалу заміщення традиційних видів палива, альтернативне теплозабезпечення, високоефективна когенерація, виробництво біогазу та біометану);
- залучення фінансових ресурсів для енергоефективної трансформації регіонів (через майбутню Національну платформу декарбонізації, ЕСКО, муніципальні зелені фінанси, міжнародну фінансову допомогу тощо);
- просвіта та популяризація у напрямку енергоефективності.

Крім того, на початку липня 2023 року Кабінет Міністрів схвалив [розпорядження](#), яким затвердив зміни до плану заходів щодо виконання зобов'язань в рамках Договору про заснування Енергетичного Співтовариства. Відповідно до [документу](#), Мінінфраструктури, Держенергоефективності та Міненерго до 31 грудня 2023 року мають привести нормативно-правову базу у сфері забезпечення енергетичної ефективності у відповідність із вимогами Директиви (ЄС) 2018/2002.

Таким чином, уряд поставив перед собою досить амбітні цілі до кінця 2023 року, оскільки під час засідання робочої групи щодо контролю за станом виконання Закону «Про енергетичну ефективність» було [зазначено](#), що виконавчою владою напрацьовано лише 8 із 43 необхідних нормативно-правових актів.

Станом на листопад 2023 року, Держенергоефективності розроблено 16 технічних регламентів з енергетичного [маркування](#) та 30 технічних регламентів з [екодизайну](#). Втім, варто відмітити, що протягом січня-листопада 2023 році було розроблено та прийнято лише [один](#) технічний регламент, яким онолюються вимоги з екодизайну для побутових пральних машин та побутових прально-сушильних машин.

Крім того, попри політичну необхідність посилення енергоефективності та приведення законодавства до європейських норм, в Україні енергоефективність розглядається і через призму необхідності відновлення житлового фонду після війни.

У рамках діяльності Фонду енергоефективності в умовах воєнного стану, коли банки не кредитували ОСББ, було призупинено діяльність програми «ЕнергоДім» до літа 2023 року. Влітку, Наглядова рада Фонду енергоефективності [затвердила](#) зміни до програми «ЕнергоДім», якими запровадила особливості реалізації пакету «А» (Легкий) на встановлення або модернізацію індивідуального теплового пункту (обов'язково) та встановлення вузла комерційного обліку тепла (за необхідності).

У межах програми «ВідновиДІМ» Фонд [отримав](#) понад 240 заявок на загальну суму майже 500 млн грн. Зокрема, 200 млн грн вже виплачено ОСББ, і 140 проєктів повністю або частково завершені. Наприкінці вересня 2023 року територія програми розширилася на всю Україну, а до кінця року Фонд планує отримати понад 300 нових заявок на участь, а також повністю відновити 200 будинків. Крім

Основні події

того, Фонд енергоефективності [планує](#) запуск нової програми «ГрінДІМ», покликаної стимулювати використання відновлюваних джерел енергії.

У кінці січня 2023 року в Україні [стартувала](#) програма обміну ламп розжарювання на енергоощадні LED-лампи, що фінансується ЄС як складова підтримки України. Як [зазначили](#) в Міндовкілля, лампи розжарювання, які українці обміняли на енергоощадні, будуть відправлені на вторинну переробку: місцева влада укладала договори зі спеціалізованими підприємствами, вони забирали лампи в "Укрпошти" та здійснюватимуть вторинну переробку. Усі роботи виконуватимуться за рахунок екологічного податку, який надходить до місцевих бюджетів. Очікувана собівартість утилізації 1 лампи коливається від 0,5 до 1,5 грн. Тож у середньому на утилізацію 50 млн ламп потрібно буде близько 100 млн грн, без урахування логістики доставки ламп на переробні підприємства.

14 вересня [розпочався](#) відбір проєктів у межах фінансової угоди «Енергоефективність громадських будівель в Україні» між Україною та Європейським інвестиційним банком (ЄІБ) з метою запровадження енергоефективних заходів у громадських будівлях, у тому числі ремонту пошкоджень, отриманих внаслідок військової агресії росії, а також [грантовий конкурс](#) для підтримки впровадження підприємствами заходів з енергоефективності в межах проєкту "Підтримка енергомодернізації підприємств у воєнний час".

У жовтні 2023 року Держенергоефективності із партнерами [розпочало](#) проєкт із впровадження енергоефективних технологій, встановлення сучасних геліосистем у дитячих садках у громадах, а в Тернополі [почали](#) реалізовувати проєкт з поліпшення енергоефективності навчальних закладів, які беруть участь у «Програмі розвитку муніципальної інфраструктури України» ЄІБ.

Політика ЄС

У 2023 році зусилля ЄС були зосереджені на підвищенні стратегічних цілей щодо енергоефективності та енергетичній ефективності будівель, вдосконаленні системи сертифікації, маркування та екодизайну продукції.

25 липня у рамках ЄЗК, планів «Готові до 55» та REPowerEU ЄС схвалив проєкт оновленої Директиви про енергоефективність. Акт [передбачає](#), що до 2030 року країни-члени ЄС повинні колективно забезпечити скорочення споживання енергії щонайменше на 11,7% (порівняно з 2020 роком). Для досягнення цієї цілі, країни-члени ЄС мають забезпечити щорічну економію в середньому на 1,49% кінцевого споживання енергії, починаючи із 1,3% до кінця 2025 року та поступово збільшуючи її до 1,9% до кінця 2030 року.

Крім того, 31 серпня Єврокомісія [запустила](#) нову вдосконалену версію Обсерваторії будівельного фонду ЄС (EU Building Stock Observatory, EU BSO) - веб-інструменту, який відстежує енергетичну ефективність і дані про декарбонізацію будівель у країнах ЄС, що сприятиме підвищенню прозорості відповідно до Директиви про енергетичні характеристики будівель.

14 червня 2023 року Європарламент 587 голосами [затвердив](#) нові правила проєктування, виробництва та утилізації всіх типів батарей, що продаються в ЄС. А на початку листопада Європарламент 544 голосами [схвалив](#) проєкт нової директиви про покращення маркування та довговічності продуктів і недопущення грінвошингу. Акт має на меті наштовхнути споживачів на екологічний вибір і заохотити компанії пропонувати більш довговічні та сталі продукти.

КЛІМАТИЧНА ПОЛІТИКА

РЕЗЮМЕ

Протягом 2023 року кліматична політика України розвивалася з урахування загальнонаціональних реформ – відновлення та відбудови України від наслідків війни та вступу в ЄС. Налагоджується співпраця України з міжнародними інституціями та окремими країнами, впроваджуються проекти технічної підтримки у просуванні реформ у кліматичній політиці та праві України. Національні кліматичні питання були представлені і на глобальних майданчиках, зокрема у рамках COP28.

Помітного поступу у прийнятті національного кліматичного законодавства, зокрема ухваленні законів, які б визначили юридично обов'язкові кліматичні цілі, національну архітектуру кліматичного врядування, запровадили ключові кліматичні механізми та інструменти (зокрема, систему торгівлі викидами), не простежується. У 2023 році Україна провела самооцінку щодо відповідності національного законодавства acquis ЄС, зокрема і в кліматичній сфері, за її результатами очікується прийняття національної програми з адаптації до законодавства ЄС. Єврокомісія у рамках звіту про розширення (2023) відзначила обмеженість прогресу реформування кліматичної політики та права України.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Уряду України (Міндовкілля), Верховній Раді:

- пріоритезувати реформи у кліматичній сфері, визначити невідкладні закони, що потрібно першочергово прийняти, зокрема в частині визначення національної кліматичної архітектури, запровадження системи торгівлі викидами. Пріоритетні реформи потребуватимуть не лише ухвалення необхідних законів, а перехід до їх практичного втілення.
- визначити законодавчі ініціативи у кліматичній сфері, які потрібно розробити та в подальшому ухвалити на відповідність acquis ЄС, прийнятих у рамках ЄЗК та пакету «Готові до 55».
- забезпечити включення кліматичних міркувань в усі сфери державної політики та права України, а також у плани відбудови та відновлення України від наслідків війни.

ТАЙМЛАЙН

Протягом 2023 року Україна посилила співпрацю з міжнародними партнерами у просуванні реформ із кліматичної політики та права. Робота проводилася як над посиленням інституційної спроможності у просуванні необхідних реформ (зокрема, відкрито Кліматичний офіс, проводиться навчання спеціалістів профільного міністерства), так і просуванні конкретних реформ (наприклад, щодо створення національної системи торгівлі викидами, розробленням Національного плану з енергетики та клімату). Примітним є просування таких реформ у нерозривному взаємозв'язку з питаннями відновлення та відбудови України та вступу України в ЄС. Питання впливу російської збройної агресії на клімат, довкілля, життя та здоров'я людей, а також зелена відбудова України на принципах built back better – built back greener стали лейтмотивом участі України у Конференції ООН зі зміни клімату (COP28).

Певний поступ у розвитку законодавства відбувся на рівні ухвалення окремих підзаконних нормативно-правових актів (внесені зміни у проведення моніторингу, звітності та верифікації викидів парникових газів, схвалено заходи реалізації кліматичної політики України в рамках участі в глобальній ініціативі із скорочення викидів метану), продовжується робота над проєктами заходів із реалізації оновленого НВВ, напрацювання Національного плану з енергетики та клімату, поводження з озоноруйнівними речовинами тощо. Проте закони, що визначали б засади, напрями, механізми та інструменти у кліматичній сфері, не розроблялися, як результат не проходили громадського обговорення, не реєструвалися у парламенті України, відповідно і не ухвалювалися.

Протягом 2023 року національна кліматична політика активізувалася на міжнародному рівні, вона відбувалася як на двосторонній чи багатосторонній співпраці України з конкретними державами, так і просуванні Україною глобальних ініціатив.

29 червня 2023 р. розпочала роботу [Міжнародна робоча група високого рівня щодо екологічних наслідків війни](#). Співголовами групи є керівник Офісу Президента Андрій Єрмак та экс-віцепрем'єрка, колишня очільниця Міністерства зовнішніх справ Швеції Маргот Вальстрем. Основні напрями діяльності групи – оцінка екологічної шкоди, спричиненою війною, притягнення росії до відповідальності та зелене відновлення України ([Заява робочої групи](#)). Друге [засідання](#) робочої групи пройшло 15 вересня. На засіданні представлено [Рамковий документ](#), яким визначено пріоритети та принципи її діяльності. Серед іншого, у документі наголошується на негативному впливі війни на клімат та досягненні кліматичних цілей. У жовтні 2023 року робоча група взяла участь у конференції «Об'єднані задля Справедливості. Об'єднані задля Природи», на якій представила свої напрацювання та бачення заходів, необхідних для подолання наслідків війни і подальшої відбудови України та відновлення довкілля.

Міжнародна конференція високого рівня [«Об'єднані задля Справедливості. Об'єднані задля Природи»](#) («United for Justice. United for Nature») пройшла 20-21 жовтня 2023 року у Києві. Мета – об'єднати зусилля усіх зацікавлених осіб навколо подолання екологічних наслідків війни та притягнення росії до відповідальності за шкоду, заподіяну довкіллю. У рамках заходу проведено окрему пленарну панель 3 «Кліматичні виклики в розпалі війни», на якій обговорили питання негативного впливу війни на клімат, спричинення шкоди та доцільності її врахування у масив шкоди, яку повинна відшкодувати росія. На заході представлено [проєкт Міжнародної довкіллевої декларації](#), в якій запропоновані єдині для всіх інструменти оцінки збитків довкіллю та притягнення агресорів до відповідальності. Серед іншого у проєкті документу наголошено, що масштаби, тривалість і характер війни негативно позначаються на результатах багаторічних зусиль світової спільноти щодо боротьби зі зміною клімату, скороченні викидів будь-яких отруйних і забруднюючих речовин.

У рамках заходу Міністр захисту довкілля та природних ресурсів України Руслан Стрілець, комісар ЄС Віргініус Сінкевічюс та Федеральна міністерка довкілля, охорони природи, ядерної безпеки та захисту споживачів Німеччини Штеффі Лемке відкрили [Кліматичний офіс](#). Діяльність Кліматичного офісу буде спрямована на підтримку України у реалізації кліматичної політики, зокрема розбудові системи торгівлі викидами в Україні, наданні допомоги регіонам та бізнесу у реалізації проєктів з декарбонізації та адаптації, залученні зелених фінансів (кліматичних) на післявоєнне відновлення України, налагодженню співпраці України за статтею 6 Паризької угоди та долученню до міжнародного вуглецевого ринку тощо.

Протягом року реалізовано низку спільних міжнародних проєктів, орієнтованих на надання допомоги Україні та посиленні її спроможності у впровадженні реформ у кліматичній політиці та праві. Наприклад, у жовтні запущено новий проєкт «[Зелений порядок денний](#) для Вірменії, Грузії, Молдови та України» (CA GUAM). Проєкт надаватиме експертну підтримку, зокрема Україні, щодо виконання зобов'язань за Паризькою угодою, подальшої інтеграції в ЄС та синхронізації національної політики з цілями ЄЗК. У рамках проєкту передбачається розроблення Дорожньої карти досягнення кліматичної нейтральності до 2050 року (так званий “план дій зеленого переходу”).

З питань кліматичної політики Україна долучалася до роботи низки міжнародних заходів (наприклад, Міндовкілля взяло участь у [Кліматичній конференції ОБСЄ, Африканському кліматичному саміті](#)), проведених напередодні щорічного світового саміту Рамкової конвенції ООН зі зміни клімату. Визначальною подією стала участь України у Конференції ООН зі зміни клімату (COP28), що пройшла цьогоріч з 28 листопада по 12 грудня. На кліматичному саміті Україна вдруге відкрила свій [павільйон](#), долучилася до низки глобальних ініціатив ([інтеграції клімату та здоров'я, відновлення та миру, сталого сільського господарства, водню](#) тощо), представила окремі напрацювання з кліматичної політики і права (зокрема щодо [розробки](#) Національного плану з енергетики та клімату до 2030 року).

На 2023 рік органами влади були заплановані заходи нормотворчої діяльності зокрема і в кліматичній сфері ([План законопроєктної роботи Верховної Ради України на 2023 рік](#), [План пріоритетних дій Уряду на 2023 рік](#), [План роботи Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України на 2023 рік](#)). Планами передбачено розроблення та прийняття низки:

- законів (а саме: про основні засади кліматичної політики України, про ратифікацію Кігалійської поправки до Монреальського протоколу про речовини, що руйнують озоновий шар), проте такі не прийняті;
- підзаконних нормативно-правових актів, окремі із яких прийняті - зокрема, щодо [заходів з реалізації кліматичної політики України зі скорочення викидів метану](#) (розпорядження КМУ від 07.07.2023 р. № 607-р), [вимог до навчання фізичних осіб для виконання робіт з озоноруйнівними речовинами та фторованими парниковими газами](#) (Наказ Міндовкілля від 19.05.2023 р. № 340). Проте, частина ключових актів так і не ухвалена, зокрема план заходів з реалізації Оновленого НВВ України до Паризької угоди.

Протягом 2023 року впроваджувалися заходи, що сприяли розвитку кліматичної політики та права України. Затверджені методичні рекомендації для здійснення [оцінки ризиків та вразливості соціально-економічних секторів та природних складових до зміни клімату](#) (Наказ Міндовкілля від 03.06.2023 р. № 386), напрацьовані рекомендації щодо [розроблення регіональних екологічних програм охорони довкілля](#), які також охоплюють пом'якшення та адаптація до зміни клімату. У сервісі “ЕкоСистема” запустили можливість для підприємств самостійно [реєструвати](#) свої установки та актуалізувати дані про них у Реєстрі з моніторингу, звітності та верифікації викидів парникових газів.

Дотримання строків із прийняття законодавства у кліматичній сфері стає критичним і з огляду на масив роботи, яку Україна повинна буде виконати у рамках вступу до ЄС. Україна завершила процес проведення первинної оцінки стану імплементації актів права ЄС, узагальнені результати якого [представлено](#) у серпні 2023 року. У рамках заходу «[Готуємось до членства в ЄС: довілля та зміна клімату](#)» подана коротка інформація щодо результатів самооцінки по переговорному Розділу 27, серед пріоритетів – прийняття акту про національну систему торгівлі квотами на викиди парникових газів.

Розробляючи Національну програму імплементації законодавства України до права Європейського Союзу, уряду України доцільно взяти до уваги ті пріоритети реформування кліматичного законодавства, які зазначені Європейською Комісією у [Звіті про розширення за 2023 рік](#): ухвалення кліматичного закону, розроблення Національного плану з енергетики та клімату, плану реалізації оновленого НВВ, перегляду стратегії низьковуглецевого розвитку та актуалізації національного законодавства з огляду на оновлення acquis ЄС у рамках ЄЗК та пакету «Готові до 55».

Політика ЄС

У 2023 році ЄС ухвалив низку кліматичних актів на виконання ЄЗК та пакету законодавчих ініціатив «Готові до 55». Зокрема переглянуті, змінені та доповнені acquis ЄС щодо: СТВ ЄС, розподілу зусиль, сектору ЗЗЗЛГ (LULUCF), підвищення стандартів викидів CO₂ легковим автотранспортом, Резерву стабільності ринку.

Прийнято нові регламенти, якими створено Соціальний кліматичний фонд ([Регламент \(ЄС\) 2023/955](#)), запроваджено СВМ ([Регламент \(ЄС\) 2023/956](#)), Морську ініціативу FuelEU ([Регламент \(ЄС\) 2023/1805](#)), Авіаційну ініціативу ReFuelEU ([Регламент \(ЄС\) 2023/2405](#)).

З окремих ініціатив процес прийняття необхідних актів вийшов на завершальний етап. Так, між Європейським Парламентом і Радою ЄС досягнуто політичні домовленості щодо посилення стандартів викидів CO₂ для великовантажних автомобілів, скорочення викидів метану в енергетичному секторі.

16 жовтня 2023 року Рада ЄС схвалила подання [оновленого Національно-визначеного внеску ЄС](#) та його держав-членів до Рамкової конвенції ООН про зміну клімату – скорочення до 2030 року нетто-викидів парникових газів щонайменше на 55% порівняно з 1990 роком.

ДОВКІЛЛЯ ТА НУЛЬОВЕ ЗАБРУДНЕННЯ

РЕЗЮМЕ

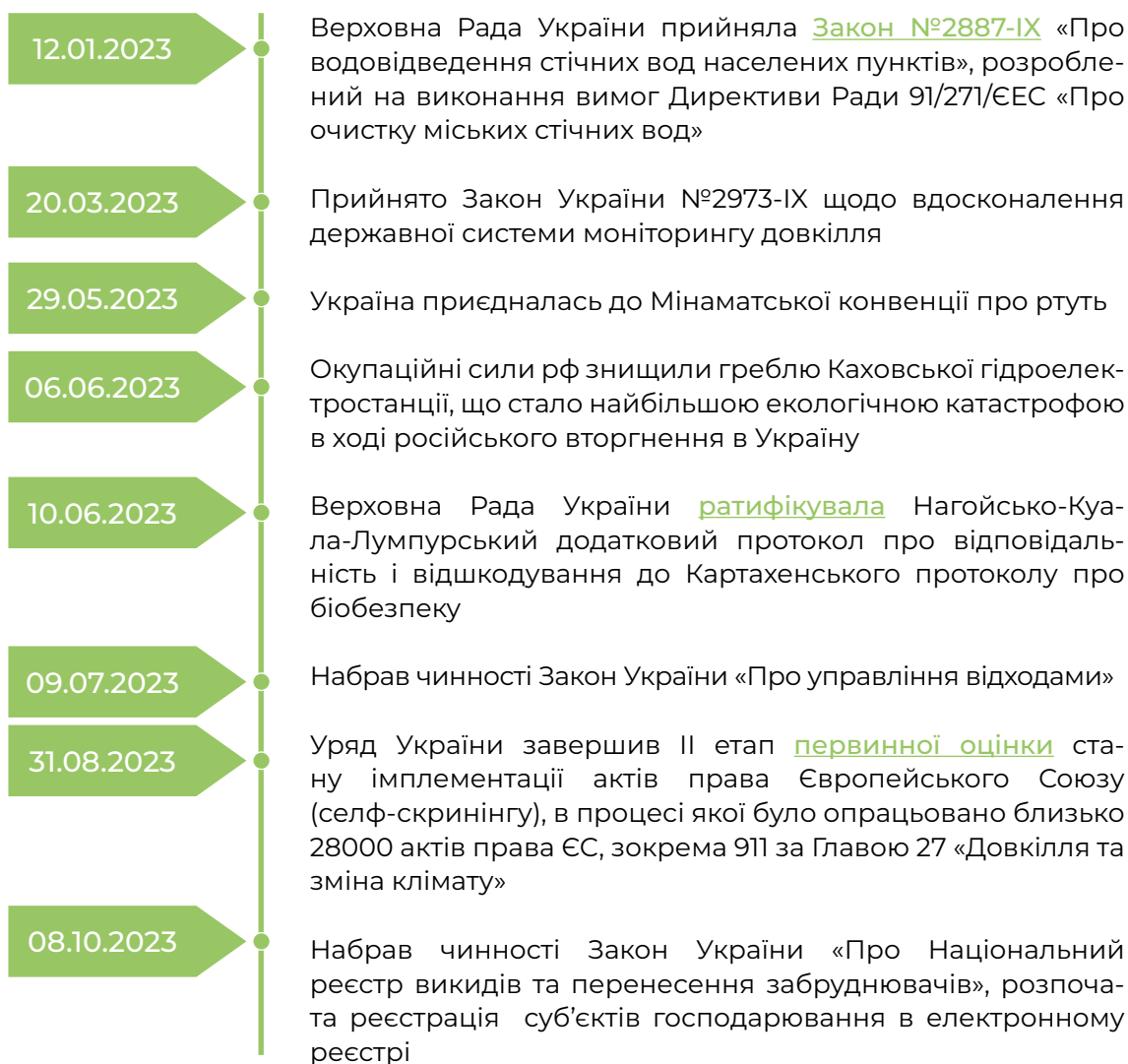
Попри збройну агресію РФ уряд та парламент намагались втілювати реформи у сфері охорони довкілля. Зокрема, здійснювались практичні заходи для впровадження реформи моніторингу довкілля, імплементації окремих європейських інструментів (реєстр викидів та переносу забруднювачів, очистка стічних вод). Відповідний прогрес був позитивно оцінений Європейською Комісією в рамках щорічного звіту щодо розширення ЄС в листопаді 2023 року. Важливою складовою діяльності уряду було привернення міжнародної уваги до екологічних наслідків воєнних дій, особливо Каховської катастрофи. Президентом України було ініційовано роботу відповідної міжнародної групи експертів. Міндовкілля доклало значні зусилля для проведення первинної оцінки стану відповідності екологічного законодавства європейським вимогам (селф-скрінінгу).

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Уряду України (Міндовкілля):

- забезпечити виконання рекомендацій ЄК, наданих в рамках щорічного оцінювання;
- затвердити план заходів із підвищення спроможності з імплементації актів ЄС та практичної реалізації природоохоронного законодавства загалом;
- забезпечити якісний внесок у розробку національної програми адаптації законодавства ЄС з урахуванням результатів самооцінки та на основі пріоритизації відповідних завдань.

ТАЙМЛАЙН

Протягом 2023 року в Україні продовжувалась робота із впровадження окремих європейських механізмів у сфері охорони довкілля. Це пов'язано у першу чергу з процесом вступу до ЄС. Значні зусилля докладались урядом в напрямку цифровізації та дерегуляції.

Уряд України завершив II етап [первинної оцінки](#) стану імплементації актів права Європейського Союзу (селф-скринінгу), в процесі якої було опрацьовано близько 28000 актів права ЄС, зокрема 911 за Главою 27 «Довкілля та зміна клімату» (з них 12 актів вважаються імплементаваними повністю). Окрім того, тривав так званий [багатовимірний технічний діалог](#) з ЄС. У квітні Міндовкілля оприлюднило [звіт](#) про впровадження євроінтеграційних реформ у природоохоронній сфері за 2022-2023 роки.

Продовжувалась робота над імплементацією Директиви про [промислові викиди](#), впровадженням [найкращих доступних технологій](#), [хімічної безпеки](#), створенням Національного реєстру викидів та перенесення забруднювачів, Директиви про очистку стічних вод.

Так, Україна [отримала](#) запрошення приєднатись до Севільського процесу відповідно до статті 13 Директиви 2010/75/ЄС про промислові викиди у статусі спостерігача. Цей процес відомий роботою відповідного Бюро, що функціонує в рамках Спільного центру досліджень (JRC). Саме в рамках цього процесу узгоджуються технічні вимоги до найкращих доступних методик в рамках директиви для відповідних секторів промисловості. Міндовкілля України [продовжувало](#) роботу над перекладами секторальних найкращих доступних методик ЄС – одного з ключових елементів впровадження Директиви про промислові викиди у майбутньому. 28 березня 2023 року уряд затвердив [порядок](#) запровадження обов'язкових автоматизованих систем контролю викидів забруднюючих речовин на підприємствах. Низка громадських організацій вважає це рішення недостатнім та [розкритикували](#) його.

2 червня 2023 року уряд України [затвердив](#) Порядок ведення Національного реєстру викидів та перенесення забруднювачів, а у жовтні розпочалась реєстрація суб'єктів господарювання.

13 січня 2023 року Верховна Рада прийняла [закон](#) «Про водовідведення стічних вод населених пунктів», проєкт якого розроблений Мінрегіоном на виконання вимог Директиви Ради 91/271/ЄЕС «Про очистку міських стічних вод».

У травні 2023 року Міндовкілля у [тестовому](#) режимі почало роботу Єдиного реєстру зі стратегічної екологічної оцінки, який має покращити доступ до відповідних документів в рамках СЕО. 2 травня 2023 року уряд прийняв відповідну [постанову](#) про порядок його функціонування.

13 липня 2023 року Верховна Рада прийняла закон щодо внесення змін до процедури оцінки впливу на довкілля в Україні. В цілому цей акт спрямований на дерегуляцію ОВД, зокрема скорочення строків її проведення (набирає чинності 29.12.2023 р.).

У 2023 році Україна приєдналась до важливих міжнародних угод. 10 червня 2023 року парламент [ратифікував](#) Нагойсько-Куала-Лумпурський додатковий протокол. Він був підписаний нашою державою ще у 2011 році. Ратифікація Протоколу необхідна для реалізації Україною Конвенції про біологічне різноманіття та Картахенського протоколу про біобезпеку до неї. Україна приєдналась до Мінаматської конвенції про ртуть. Відповідний закон [прийняла](#) Верховна Рада 29 травня 2023 року.

20 березня 2023 року Верховна Рада прийняла [закон](#), яким вдосконалюється система державного моніторингу довкілля.

Водночас, збройна агресія РФ створює значні труднощі у реалізації багатьох екологічних завдань. Так, у серпні було **відкладено** виконання низки завдань в рамках Морської природоохоронної стратегії, прийнятої напередодні вторгнення. Відновлення Каховської ГЕС, водночас, провокує широку дискусію: хоча уряд **затвердив** проєкт відновлення ГЕС, екологи **продовжують** наполягати на необхідності всебічного вивчення питання та розгляду альтернативи відмови від будівництва нового водосховища.

Політика ЄС

В органах ЄС спостерігається деяке зниження уваги до екологічних пріоритетів ЄЗК, що пов'язано як із загальними геополітичними викликами (включаючи розширення), так і з майбутніми виборами до Європейського Парламенту в червні 2024 року. Майбутні ключових елементів Європейського зеленого курсу залежатиме від результатів виборів, а у I півріччі 2024 року слід очікувати лише кроків із втілення вже оголошених раніше ініціатив.

ЄК продовжила роботу над законом про відновлення природи, хоч його було значно послаблено в результаті драматичного розгляду в Європарламенті. ЄС вперше запропонував заходи щодо збереження ґрунтів, посилив заходи з обмеження на ринку товарів, виробництво яких пов'язане із знищенням лісів. Водночас, в 2023 році з порядку денного було вилучено окремі ініціативи (як-от реформа у сфері безпеки хімічних речовин).

ВІДХОДИ ТА ЦИРКУЛЯРНА ЕКОНОМІКА

РЕЗЮМЕ

В другому кварталі 2023 року набрав чинності Закон «Про управління відходами». У зв'язку з цим Кабінетом Міністрів та Міндовкілля велась та продовжує вестись активна робота по розробці та прийнятті відповідних підзаконних актів на виконання вимог Закону. Так, бачимо прогрес у роботі над врегулюванням поводження із відходами, власник яких не встановлений, питання віднесення речовин та предметів до побічних продуктів, особливості оголошення припинення статусу відходів. Революційним можна назвати розроблений проєкт НПА в сфері експлуатації полігонів відходів, який спрямований на створення нового підходу у класифікації полігонів, їх експлуатації у відповідності із практикою ЄС. Окрему увагу приділено питанням маркування пластикових пакетів, з метою регулювання та обмеження їх використання на вимогу Закону «Про обмеження обігу пластикових пакетів на території України».

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Уряду України (Міндовкілля):

- Вдосконалити чинне законодавство щодо поводження із відходами продуктів харчування, зокрема включивши у дію Закону «Про управління відходами»;
- Забезпечити узгодження проекту Наказу «[Про затвердження Правил технічної експлуатації полігонів, припинення експлуатації, рекультивації та догляду за полігонами після припинення їх експлуатації](#)» із чинними державними будівельними нормами, згідно з якими передбачена інша класифікація полігонів (ДБН В.2.4-2-2005 Полігони твердих побутових відходів. Основні положення проєктування та ДБН В.2.4-4-2010 Полігони зі знешкодження та захоронення токсичних відходів. Основні положення проєктування);
- Продовжувати діяльність по імплементації вимог законодавства ЄС та приведення національного законодавства у відповідність, постійно слідкуючи за оновленнями, які пропонуються Європейською Комісією.

ТАЙМЛАЙН

09.07.2023

Набрав чинності Закон України «Про управління відходами», на його виконання прийнято велику кількість НПА, які почали діяти з липня 2023 року

07.11.2023

Прийнято постанову Кабінету Міністрів №1166 «Про затвердження Порядку здійснення моніторингу об'єктів оброблення відходів»

Основні події

В рамках реалізації положень Закону «Про управління відходами» ведеться активна робота із прийняття відповідних нормативно-правових актів.

Постанова КМУ від 30 червня 2023 р. № 667 «[Про затвердження Порядку розроблення та затвердження регіональних планів управління відходами](#)» була розроблена та прийнята на виконання вимог статті 51 Закону, передбачає затвердження регіональних планів управління відходами (РПУВ), які розробляються на період 10 років та є основою для місцевих планів управління відходами.

Затверджений Порядок встановлює [єдині підходи до стратегічного планування управління відходами в областях України](#). Позитивною рисою прийнятого документу є окреслення оптимальних моделей управління відходами для кожного регіону, з реальними потребами, необхідною інфраструктурою, з технологіями та методами.

Проте уже на сьогодні експерти вказують на проблеми, з якими розробники (якими є Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські державні адміністрації) можуть зіткнутися під час розроблення та затвердження планів дій з управління відходами:

- відсутність належних програмних документів на місцях;
- відсутність розуміння на рівні ОМС, де планується розміщення регіональних об'єктів поводження з побутовими відходами;
- недостатня кількість кадрового потенціалу для збирання інформації та даних за попередні роки та проведення відповідного аналізу;
- ускладнення визначення обсягів утворення та вивезення твердих побутових відходів, морфологічний склад відходів;
- наявність мінімального переліку нормативних документів на місцевому рівні, що не дозволить в повній мірі актуалізувати роботу над РПУВ;

- відсутність достатнього рівня знань та експертної бази на місцевому рівні, що має наслідком недосконалості економічного обґрунтування технічних пропозицій та заходів.

Постанова Кабінету Міністрів від 07 листопада 2023 р. № 1166 «[Про затвердження Порядку здійснення моніторингу об'єктів оброблення відходів](#)» розроблена з метою визначення основних вимог до організації здійснення моніторингу об'єктів оброблення відходів для спостереження за станом довкілля та рівнем його ймовірного забруднення на стаціонарному джерелі забруднення. Документ розроблено на виконання пункту 4 частини дванадцятої статті 42 Закону «Про управління відходами» для створення правового механізму, що узгоджується з європейськими вимогами, зокрема:

- Директивою Європейського Парламенту та Ради 2008/98/ЄС від 19 листопада 2008 року про відходи;
- Директивою Європейського Парламенту та Ради 1999/31/ЄС від 26 квітня 1999 року про захоронення відходів;
- Директивою Європейського Парламенту та Ради 2010/75/ЄС від 24 листопада 2010 року про промислові викиди (інтегрований підхід до запобігання забрудненню та його контролю).

Постанова Кабінету Міністрів від 5 вересня 2023 р. № 947 «[Про затвердження Порядку розроблення, погодження та затвердження місцевих планів управління відходами](#)» унормовує розробку місцевих програмних документів, що містять комплекс взаємопов'язаних завдань і заходів, узгоджених за строками та ресурсним забезпеченням з усіма задіяними виконавцями, спрямованих на забезпечення сталого управління відходами в населених пунктах в межах територіальної громади з урахуванням принципів співробітництва органів місцевого самоврядування.

Постанова КМУ від 08 серпня 2023 р. № 827 «[Деякі питання оголошення припинення статусу відходів](#)» розроблена з метою реалізації положень частини третьої статті 8 та пункту 3 частини першої статті 19 Закону «Про управління відходами» та Угоди про асоціацію з метою гармонізації національного законодавства із законодавством ЄС. Оголошення припинення статусу відходів дає власникам або утворювачам відходів можливість продемонструвати, що:

- відходи можуть бути "повністю відновленими" та більше не вважатися відходами;
- відходи можуть використовуватися як вторинний ресурс і виконувати ту саму роль, що й первинний ресурс, що не є відходами;
- повністю відновлений матеріал, речовина або предмет можна використовувати без негативного впливу на довкілля або здоров'я людини.

В свою чергу, урядом [схвалено](#) розроблений Міндовкілля законопроект «Про упаковку та відходи упаковки», що імплементує в українське законодавство європейські підходи, а саме Директиви 94/62/ЄС про упаковку та відходи упаковки, Директиви 2018/852/ЄС про внесення змін до Директиви щодо упаковки та відходів упаковки в рамках сприяння переходу ЄС до економіки замкнутого циклу.

Суть розширеної відповідальності виробника в тому, що саме той, хто виробив упаковку та продукцію в ній, має забезпечити її приймання, роздільне збирання, сортування, підготовку до повторного використання та відновлення. Тобто цей обов'язок переходить від держави до виробника продукції. А отже за такі відходи українці більше не платитимуть.

У документі окреслено нові вимоги до упаковки для зменшення рівня небезпечних речовин в ній, а також для можливості її подальшого рециклінгу. Передбачено обов'язкове маркування упаковки, встановлені мінімальні цільові показники рециклінгу, які щороку мають виконувати виробники тощо.

Водночас, розроблений проєкт постанови Кабінету Міністрів «[Про затвердження Порядку маркування пластикових пакетів](#)» спрямований на реалізацію вимог частини другої статті 4 Закону «Про обмеження обігу пластикових пакетів на території України». Проєктом акта передбачено встановлення ряду обмежень та обов'язків на суб'єктів господарювання, зокрема:

- для виробників біорозкладних пластикових пакетів:
 - забезпечення відповідності встановленим нормам щодо утилізації способом компостування або біорозкладання;
 - здійснення випробування типового представника асортиментного ряду;
 - належне зберігання технічної інформації;
- для імпортерів біорозкладних пластикових пакетів:
 - здійснення введення в обіг пакетів, що відповідають встановленим нормам щодо утилізації способом компостування або біорозкладання та на які нанесено маркування;
- для розповсюджувачів біорозкладних пластикових пакетів:
 - здійснення перевірки наявності маркування, що відповідають встановленим нормам щодо утилізації способом компостування або біорозкладання.

У проєкті постанови Кабінету Міністрів «[Про затвердження Технічних вимог до експлуатації установок зі спалювання відходів та установок із сумісного спалювання відходів](#)» йдеться про основні вимоги, яких мають дотримуватися підприємства, що експлуатуватимуть стаціонарні або мобільні установки спалювання та сумісного спалювання відходів. Адже їх використання не повинно завдавати шкоди ні довкіллю, ні здоров'ю людини.

Для переважної більшості установки зі спалювання відходів відомі як «сміттєспалювальні заводи». В Україні фактично є лише один такий завод – «Енергія», який працює з 1987 року. Умови спалювання відходів в Україні повинні відповідати європейським стандартам екологічної безпеки, зокрема вимогам Директиви 2008/98/ЄС про відходи, Директиви 2010/75/ЄС про промислові викиди та Імплементативного рішення Європейської Комісії 2019/2010 про встановлення висновків щодо найкращих доступних методів для спалювання відходів.

В сфері дозвільної системи управління відходами

Проєкт постанови Кабінету Міністрів України «[Про затвердження Порядку видачі, відмови у видачі, анулювання дозволу на здійснення операцій з оброблення відходів](#)» врегулює процедури видачі дозволів на здійснення операцій з оброблення відходів. Акт спрямовано на забезпечення належного управління відходами, зменшення обсягу утворення та розміщення відходів та збільшення переробки, а також на контроль за дотриманням вимог законодавства.

Натомість проєктом постанови КМУ «[Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з управління небезпечними відходами](#)» пропонується визначити перелік документів, необхідний для подачі заяви про отримання ліцензії, та визнати постанову КМУ від 13 липня 2016 р. № 446 (чинні Ліцумови) такою, що втратила чинність.

В сфері експлуатації місць захоронення відходів та поводження з відходами

Метою проєкту постанови Кабінету Міністрів «[Деякі питання віднесення речовин або предметів до побічних продуктів](#)» є визначення процедури та критеріїв віднесення речовин або предметів, що утворюються під час виробничого процесу, до побічних продуктів з метою ефективного використання їх як сировини в іншому виробництві чи як готової продукції, та забезпечення запобігання і мінімізації негативного впливу на довкілля та здоров'я людей.

Основні події

Проект постанови Кабінету Міністрів «[Про затвердження Порядку виявлення та обліку відходів, власник яких не встановлений](#)» розроблений з метою реалізації положень частини шостої статті 12 та пункту 14 частини першої статті 19 Закону України «Про управління відходами» задля ефективного управління такими відходами, визначення власника відходів, запобігання утворенню, забезпечення ліквідації несанкціонованих сміттєзвалищ та зменшення їх негативного впливу на довкілля та здоров'я людей.

Проект наказу Міндовкілля «[Про затвердження Правил технічної експлуатації полігонів, припинення експлуатації, рекультивації та догляду за полігонами після припинення їх експлуатації](#)» встановлює єдині правила технічної експлуатації полігонів для небезпечних відходів; для відходів, що не є небезпечними; для інертних відходів (у відповідності із статтею 40 Закону «Про управління відходами»). Новими правилами буде визначено:

- як повинен бути облаштований кожен полігон;
- які відходи він може приймати, а які - ні (наприклад, буде заборонено приймати відходи, які були роздільно зібрані для їх повторного використання та рециклінгу);
- як має працювати техніка на майданчиках полігону задля дотримання вимог безпеки;
- вимоги щодо моніторингу, заходів з мінімізації впливу на довкілля, проведення лабораторного контролю відходів тощо.

Варто нагадати, що стосується документ лише полігонів, що прийматимуть тверді сипучі відходи. Для решти, наприклад хвостосховищ, відвалів шлаків та шлаків, застосовуватиметься інше регулювання, над яким наразі працює Міндовкілля.

Політика ЄС

15 травня 2023 року опублікована оновлена [система моніторингу](#), яка допомагає краще відстежувати прогрес у переході до циркулярної економіки в ЄС, зменшення споживання матеріалів та утворення відходів.

10 липня 2023 року Рада ЄС ухвалила новий [Регламент щодо батарейок та відпрацьованих батарейок](#). Регламент скасує чинну Директиву 2006/66/ЄС про батарейки та відпрацьовані батарейки та внесе зміни до інших пов'язаних актів. Новий акт забезпечить збір, повторне використання та переробку батарейок в Європі, в майбутньому батарейки матимуть низький вуглецевий слід, використовуватимуть мінімум шкідливих речовин, потребуватимуть менше сировини з країн, що не є членами ЄС, а також збиратимуться, повторно використовуватимуться та перероблятимуться в Європі в значній мірі. Це сприятиме переходу ЄС до циркулярної економіки, підвищить безпеку постачання сировини та енергії, а також посилить стратегічну автономію ЄС. Відповідно до амбіцій ЄЗК щодо циркулярності, Регламент про батарейки є першим законодавчим актом, що використовує підхід повного життєвого циклу, в якому питання постачання, виробництва, використання та переробки розглядаються та закріплюються в одному законі.

5 липня 2023 року [були запропоновані нові правила ЄС](#), спрямовані на:

- запровадження обов'язкової та гармонізованої EPR (розширеної відповідальності виробника) для текстилю;
- сприяння дослідженням і розробкам (R&D) інноваційних технологій для забезпечення циклічності текстильного сектору, таких як переробка волокна у волокно;
- запобігання практиці незаконного експорту відходів, замаскованих під повторне використання.

Вищезазначене сприятиме впровадженню нових правил роздільного збору текстильних відходів, які стануть обов'язковими в ЄС у 2025 році.

ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ

РЕЗЮМЕ

2023 рік відзначився появою нових можливостей для фінансування зеленого повоєнного відновлення в Україні з боку ЄС та початку діяльності з боку уряду для залучення відповідного фінансування. Також було запропоновано деякі зміни у структурі державного бюджету України для забезпечення фінансування цілей декарбонізації.

Водночас, прогрес України у забезпеченні сталого фінансування відновлення та ефективного використання міжнародної допомоги залишається стриманим, оскільки досі бракує системної роботи із розроблення критеріїв сталості для проєктів відновлення та зберігається тенденція до інтенсивного субсидювання вулцеємних галузей. Більше того, підхід до реформування правил державної допомоги, який обговорювався на законодавчому рівні протягом 2023 року, містить ризики спотворення практики ЄС у сфері державної допомоги, що може негативно вплинути на подальшу ефективність використання коштів.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Уряду України (Мінфін, Міндовкілля): активізувати роботу із розроблення зеленої таксономії України у відповідності із правилами таксономії, які застосовуються в ЄС, зокрема для визначення вимог сталості до проєктів відновлення.

Уряду України (Мінфін): вдосконалити механізми фінансування заходів декарбонізації у державному бюджеті, зокрема із метою забезпечення достатніх ресурсів та майбутнього поступового відходу від інтенсивної операційної підтримки вуглецеємних галузей та посилення трансформації вугільних регіонів.

Уряду України (зокрема Міненерго): активізувати роботу в рамках оцінки необхідних інвестицій та джерел фінансування відновлення енергетичного сектору.

Уряду України (Міносвіти, Міндовкілля): інформувати дослідницькі та наукові установи про можливості залучення фінансування з фондів ЄС, відкритих для України, та надавати усю можливу організаційну підтримку.

Верховній Раді України: забезпечити ефективний законодавчий контроль за державною допомогою при доопрацюванні законопроєкту №5648 та усунути його недоліки, які можуть призвести до звуження сфери контролю державної допомоги.

ТАЙМЛАЙН

11.04.2023

Верховна Рада України прийняла Закон про внесення змін до Бюджетного кодексу, що уможлиблює створення Державного фонду декарбонізації та енергоефективної трансформації

20.06.2023

Оприлюднено проєкт Регламенту ЄС про Ukraine Facility, що передбачає створення інструменту для підтримки України з бюджетом у 50 млрд євро

09.11.2023

Верховна Рада України прийняла Закон «Про Державний бюджет на 2024 рік», де зокрема були передбачені видатки на діяльність Державного фонду декарбонізації та енергоефективної трансформації

2023 рік відзначився посиленням дискусії щодо інструментів фінансування зеленого відновлення України та здійсненням деяких важливих кроків у напрямку забезпечення таких інструментів.

Зокрема у квітні 2023 року Верховна Рада прийняла закон [№3035-IX](#), що вніс зміни до Бюджетного кодексу з метою створення Державного фонду декарбонізації та енергоефективної трансформації. Фонд наповнюватиметься за рахунок екологічних податків підприємств та буде спрямовуватися на фінансування заходів енергетичної ефективності, впровадження альтернативних джерел енергії та декарбонізацію. Підтримка стосуватиметься як заходів, що здійснюються на індивідуальному рівні, так і забезпечення державних боргових зобов'язань на реалізацію проєктів з декарбонізації.

Таким чином, законодавчі зміни слідує принципу «забруднювач платить» та посилюють фінансування заходів енергетичної ефективності та декарбонізації. Водночас слід зауважити, що ставка екологічного податку в Україні є низькою (30 грн за тону викидів двоокису вуглецю), що також значно відрізняється від прак-

Основні події

тики оцінки вартості викидів у Європі, де середній рівень податку наближається до 40 євро за тону. За таких умов, наповнення Фонду очікується також на обмеженому рівні: наприклад, в Державному бюджеті на 2024 рік закладено лише 759,2 млн грн, що унеможлиблює ефективне здійснення заходів декарбонізації в Україні лише за рахунок коштів Фонду. Для порівняння, той самий Державний бюджет на 2024 рік передбачає інтенсивну підтримку вугільної галузі на рівні 3,8 млрд грн.

У травні 2023 року Європейською Комісією було запропоновано створення окремого інструменту для фінансування заходів зеленої відбудови в Україні – т.зв. Ukraine Facility обсягом до 50 млрд євро. У червні 2023 року було оприлюднено відповідний проект Регламенту ЄС, що передбачив загальні цілі та принципи, джерела фінансування та підхід до планування заходів, що фінансуватимуться за рахунок Ukraine Facility.

Проект «Інтеграція сталого розвитку в Україні відповідно до Європейського зеленого курсу» детально проаналізував положення проекту Регламенту та висловив своє бачення щодо вдосконалення механізмів прозорості та підзвітності, яке було надано Європейській Комісії. Зазначимо, що ключовим документом, який визначатиме напрями інвестування та необхідні реформи, є так званий План України (Ukraine Plan), який розроблявся урядом України для подальшої оцінки з боку Єврокомісії та затвердження Радою ЄС. Роботу над Планом України було розпочато у III кварталі 2023 року, на кінець року тривали робочі дискусії із внутрішніми та міжнародними стейкхолдерами щодо документу.

2023 рік також відзначився продовженням дискусії щодо змін у законодавство про державну допомогу суб'єктам господарювання в Україні. Так, профільним комітетом Верховної Ради опрацьовувався законопроект №5648, який передбачає гармонізацію положень законодавства з відповідними положеннями права ЄС та зменшення навантаження на АМКУ у розгляді та погодженні державної допомоги. Попри загальну потребу посилювати гармонізацію права України та ЄС у сфері державної допомоги, окремі запропоновані зміни є спірними з точки зору їх впливу на ефективність контролю за державною допомогою. Зокрема, існує невизначеність щодо того, в яких випадках органи влади та місцевого самоврядування можуть визначати випадки надання послуг загального економічного інтересу, використовуючи широке визначення цього поняття.

Так само виникають питання до доцільності запропонованого встановлення високого порогу *de minimis* допомоги (до якого допомога автоматично визнається законною): на рівні порогу в законодавстві ЄС у 200 тис євро (близько 8 млн грн) та 500 тис євро (близько 20 млн грн) для допомоги у випадку виконання послуг загального економічного інтересу. В реаліях економіки України такі такий обсяги можуть мати значно більший вплив, ніж у випадках, де йдеться про вплив на економіку усього ЄС. Запропоновані зміни потребують ретельного перегляду з метою уникнення спотворення європейської практики контролю за державною допомогою.

У 2023 році відбулась значна кількість змін на рівні ЄС у сфері розвитку фінансових інструментів, необхідних для фінансування заходів ЄЗК.

Так, на початку року в ЄС було прийнято [Промисловий план Зеленого Курсу](#), який започатковує новий підхід у промисловій трансформації ЄС з увагою до переходу на промислові технології з нульовими викидами. Основна увага приділяється сферам, які традиційно продукують значні викиди парникових газів: генерація електроенергії, енергетична та транспортна інфраструктура, виробничі галузі. Планом передбачено надання значного фінансування та підтримки для розвитку нових технологій, що необхідно для посилення переваги ЄС у глобальній конкуренції в технологіях, що сприяють переходу до кліматичної нейтральності та послаблення залежності від імпорту таких технологій.

Також у 2023 році було продовжено дію [Тимчасових рамок](#) у сфері державної допомоги в рамках енергетичної кризи, пов'язаної із повномасштабним російським вторгненням до України. Зокрема, було переглянуто правила компенсації ціни на енергоносії підприємствам з метою покриття лише тих цін, які перевищували рівень до повномасштабного вторгнення, а також призвели до суттєвого погіршення прибутковості. Також Єврокомісією було прийнято рішення про [зміни](#) до законодавства про державну допомогу з метою стимулювання заходів енергоефективності та впровадження нових зелених технологій і розвитку ВДЕ. Отже, загалом спостерігається тенденція до відходу від кризової допомоги на користь допомоги, що сприяє довготерміновій трансформації економіки та енергетики ЄС, зокрема відповідно до положень плану REPowerEU.

Окрім того, Єврокомісією було погоджено низку [Recovery and Resilience Plans](#), що розроблялися державами-членами ЄС для забезпечення заходів в рамках зеленої трансформації на національному рівні та впровадження цілей плану REPowerEU із допомогою інструменту NextGenerationEU.

У 2023 році Єврокомісія також запропонувала так званий «[Пакет сталих фінансів](#)», до якого ввійшли проєкт Регламенту про правила авторизації та реєстру надавачів послуг із ESG рейтингування та моніторингу їх діяльності з боку Європейського органу з цінних паперів та ринків (European Securities and Markets Authority – ESMA), а також Делегований довідковий акт в рамках Таксономії ЄС та зміни до Регламенту щодо розкриття інформації в галузі сталого розвитку, де визначаються критерії для оцінки економічної діяльності відповідно до сталого використання та захисту водних і морських ресурсів; переходу до циркулярної економіки; запобіганню та контролю викидів; захисту та відновленню біорізноманіття та екосистем, а також вимоги до розкриття інформації стосовно цих критеріїв.